

Kauza Jiřího Brychty. Případ perzekuce za opoziční aktivity v rané fázi tzv. normalizace

Bakalářská práce

Studijní program: B7507 – Specializace v pedagogice
Studijní obory: 6107R023 – Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
7105R056 – Historie se zaměřením na vzdělávání

Autor práce: **Tereza Hofmanová**
Vedoucí práce: doc. PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Tereza Hofmanová**
Osobní číslo: **P14000472**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obory: **Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání**
Historie se zaměřením na vzdělávání
Název tématu: **Kauza Jiřího Brychty. Případ perzekuce za opoziční aktivity**
v rané fázi tzv. normalizace
Zadávací katedra: **Katedra historie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Bakalářská práce bude věnována případu strojvedoucího z Ústí nad Labem Jiřího Brychty, který byl v roce 1971 odsouzen k osmnáctiměsíčnímu trestu vězení za své opoziční aktivity vyvíjené v letech 1968-1970. Pozornost bude věnována mj. Brychtově působení v ústecké organizaci Federace lokomotivových čet, která představovala v době Pražského jara významný pokus o fungování autonomní odborové organizace nezávislé na Revolučním odborovém hnutí, v období tzv. normalizace označené za centrum kontrarevoluční činnosti. Práce bude vycházet především z dokumentů Archivu bezpečnostních složek, v první řadě z vyšetřovacího spisu ke kauze, čerpáno bude i z fondu Státního oblastního archivu v Litoměřicích Revoluční odborové hnutí - krajská odborová rada Severočeského kraje Ústí nad Labem a krajské výbory odborových svazů obsahující dokumentaci severočeských poboček Federace lokomotivních čet. Práce bude zasazena do obecného kontextu opozičních aktivit a jejich potírání v rané fázi tzv. normalizace, k čemuž bude využita stávající odborná literatura.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury: **viz příloha**

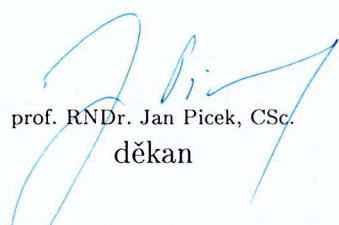
Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.

Katedra historie

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2017**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2018**

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

doc. PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2017

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Tímto bych ráda vyjádřila obrovský dík osobám a organizacím, které se podílely na vzniku této bakalářské práce. Předně bych ráda jmenovala svého vedoucího práce doc. PhDr. Jaroslava Pažouta, Ph.D., který mě přivedl k myšlence zpracování vyšetřovacího spisu, a zároveň vynaložil hodně trpělivosti a času při mém nesnadném postupu během zpracovávání tématu. Dále bych ráda vyzdvihla Archiv bezpečnostních složek Ministerstva vnitra v Praze a Státní oblastní archiv v Litoměřicích za rychlou komunikaci a poskytnutí primárních pramenů, neboť bez nich by tato práce nemohla nikdy vzniknout.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá rekonstrukcí trestního procesu s ústeckým strojvedoucím Jiřím Brichtou, který byl při druhém výročí okupace Československa v roce 1970 zatčen a v březnu následujícího roku odsouzen za opoziční aktivity v letech 1968 - 1970. Pozornost je rovněž věnována Federaci lokomotivních čet, jíž byl Brichta členem, a která v roce 1968 usilovala o nezávislost na ROH. Celé téma je zasazeno do kontextu událostí pražského jara a následné rané fáze normalizace.

Klíčová slova

Perzekuce, normalizace, komunistický režim, Pražské jaro, Federace lokomotivních čet, Československo 1968-1972, odborové svazy

Annotation

The bachelor thesis reconstructs a criminal proceeding with train driver Jiří Brichta coming from Ústí nad Labem, who was arrested on 2 years anniversary of Soviet occupation in 1970. He was convicted in March 1971 for opposition activities made during 1968-1970. Attention is also paid to Federation of Locomotive Platoons in which Brichta took part. In 1968 Federation fought for independence on Revolutionary Trade Union Movement. The whole theme is set into the context of events in 1968 connected with the Prague Spring and later Normalization.

Key words

Persecution, Normalization, Communists, Prague Spring, Federation of Locomotive Platoons, Czechoslovakia 1968-1972, Trade Unions

Obsah

Úvod	10
1. Politická situace v Československu v 60. letech 20. století	14
2. Pražské jaro 1968	19
3. Raná fáze normalizace a opoziční aktivity obyvatelstva	25
4. Perzekuce	28
5. Federace lokomotivních čet	32
6. Život Jiřího Brichty do trestního stíhání	38
7. Trestní stíhání	43
8. Život Jiřího Brichty po propuštění	48
Závěr	51
Seznam použitých zdrojů	53
Příloha	55

Seznam použitých zkratk a symbolů

BSP – brigáda socialistické práce

Čs. - československý

ČSD – Československé státní dráhy

ČSL – Československá strana lidová

ČSSR – Československá socialistická republika

ČSAV – Československá akademie věd

FLČ – Federace lokomotivních čet

HRM – Hnutí revoluční mládeže

JZD – Jednotné zemědělské družstvo

KAN – Klub angažovaných nestraníků

KSČ – Komunistická strana Československa

K 231 – Klub 231

MD – Ministerstvo dopravy

MOS – Mezinárodní odborové sdružení v dopravě, přístavech, rybářství

MV – Ministerstvo vnitra

NDR – Německá demokratická republika

NF – Národní fronta

NS – Národní shromáždění

OSN – Organizace spojených národů

ROH – Revoluční odborové hnutí

RVHP – Rada vzájemné hospodářské pomoci

SOF - Světová odborová organizace

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

StB – Státní bezpečnost

T. G. M. - Tomáš Garrigue Masaryk

TS – tajný spolupracovník

ÚNV – ústřední národní výbor

ÚRO – Ústřední rada odborů

ÚV KSS – Ústřední výbor Komunistické strany Sovětského svazu

ÚV KSČ – Ústřední výbor Komunistické strany Československa

VB – Veřejná bezpečnost

ZO – závodní organizace

ZV – závodní výbor

Úvod

Pražské jaro lze v současnosti považovat za poměrně známý a neustále rozebíraný fenomén. Odkud se vzalo, co k němu vedlo a jak mohlo být vůbec realizováno v zemi, kde od roku 1948 vládl systém jedné strany a kde docházelo k neustálému potlačování svobody a demokratických tendencí? Přestože již proběhlo nesčetné množství historických bádání a byla napsána řada odborných publikací předními českými historiky, mezi než lze zařadit např. zaměstnance Ústavu pro studium totalitních režimů Petra Blažka nebo historika Karla Kaplana, najdou se i přesto osoby odlišných názorů, jako předseda KSČM Vojtěch Filip, který šíří ve společnosti dezinformace. Dle něj Sovětský svaz nemohl za intervenci v srpnu 1968 a nebyl ani ústřední mocností, přičemž vina byla svalena na ukrajinskou armádu.¹ Za druhé, dle jeho přesvědčení nebyla StB zločineckou organizací, ale jen „běžnou službou státu“.² Události jara 1968 a pozdější rané fáze normalizace, včetně dopadu těchto „státních služeb“ na život běžného občana, jsou blíže popsány v obecných kapitolách 1-4 této práce.

Hlavním tématem bakalářské práce jsou události let 1968-1972, ve kterých se prolíná hned několik důležitých historických mezníků československých dějin 20. století. V první kapitole jsou ve stručnosti nastíněny dějiny Československa od nástupu komunistů k moci v únoru 1948, přes nejdůležitější ekonomické a společenské události padesátých a především šedesátých let, jež vygradovaly pražským jarem na počátku roku 1968. Výměna konzervativních lídrů reformisty v lednu 1968, jejich cíle a politické směřování rovněž ovlivněné zrušením cenzury a probouzející se občanskou společností, jsou popsány v druhé kapitole. Ta je rovněž věnována řadě uskupení a organizací bojujících za své požadavky. V neposlední řadě nejsou opomenuty události spojené se srpnovou intervencí, podzimní politické i společenské dění, demonstrace a jiné projevy občanské nespokojenosti. Třetí kapitola se zabývá politickým obratem spojeným s nástupem Gustava Husáka k moci v polovině dubna 1969, což se dnes označuje za počátek tzv. rané fáze normalizace. Ve čtvrté kapitole se snažím nastínit praktiky StB spojené s perzekucí a konkrétními důsledky vůči stíhaným osobám.

---

¹ HÁJEK, Adam. *Rusové za invazi v roce 1968 nemůžou, Brežněv byl Ukrajinec, řekl Filip* [online]. 14. 8. 2018 [cit. 2018-09-05]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/vojtech-filip-leonid-breznev-ukrajinec-okupace-srpen-1968-ukrajina-kscm-lee-/zahranicni.aspx?c=A180814_104946_zahranicni_aha

² SEZEMSKÝ, Jiří. *StB nebyla zločinecká organizace, ale služba státu, tvrdí Vojtěch Filip* [online]. 30. 8. 2018 [cit. 2018-09-05]. Dostupné z: <http://forum24.cz/stb-nebyla-zlocinecka-organizace-ale-sluzba-statu-tvrdi-vojtech-filip/>

Ústřední část této práce se vztahuje ke kapitolám 5. až 8. Samostatná pátá kapitola je věnována unikátní a specifické odborové organizaci Federace lokomotivních čet bojující v období pražského jara za existenci samostatného odborového svazu. V šesté kapitole přibližují život Jiřího Brichty, hlavní postavy této práce, až do doby, než byl pro své aktivity zadržen. V sedmé kapitole je provedena rekonstrukce trestního řízení od jeho zatčení v den druhého výročí sovětské okupace až po samotné odsouzení a výkon trestu. Opomenut nezůstává ani Brichtův život po odpykání trestu, který je pozoruhodný především jeho spoluprací s orgány MV a opětovným zapojením do pracovního procesu na železnici. Tomu je věnována závěrečná osmá kapitola.

K nastínění situace v Československu v letech předcházejících pražské jaro jsem využila několik publikací. Především se jedná o publikaci historika Karla Kaplana³ a sborníkové příspěvky Václava Kurala a Jana Moravce⁴, v nichž popisují mezinárodní souvislosti a historické a ekonomické příčiny vedoucí k československé reformě v roce 1968. V neposlední řadě jsem v některých bodech vyšla z diplomové práce Barbory Bobulové⁵, neboť její obsah poskytuje ucelený přehled ekonomického vývoje Československa v 60. letech. Pro objasnění průběhu pražského jara a především aktivit občanské společnosti jsem vyšla z knihy Jiřího Hoppeho⁶ a ze studie Tomáše Vilímka⁷. Se společenskou aktivitou souvisí i vznik Dělnických výborů na obranu svobody tisku, jejichž existencí, výskytem a významem v roce 1968 se podrobně ve své pramenné sbírce zabývá Jindřich Pecka⁸. Dále jsem využila příspěvky Jaromíra Navrátila a Antonína Benčíka ze stejné sbírky⁹, popisující vyhrocenou vnitropolitickou krizi v letních měsících 1968, doprovázenou nátlakem z vnějšku, jež přerostla do zásahu pěti zemí Varšavské dohody v srpnu 1968. K tomuto tématu jsem rovněž využila příspěvek Milana Otáhala¹⁰ poskytující obraz politického dění od začátku okupace a opozičních aktivit v tzv. rané fázi

---

³ KAPLAN, Karel: *Kořeny československé reformy 1968*, I–II, Praha, Doplněk 2000, 2002, ISBN: díl I: 80-7239-061-9, díl II: 80-7239-135-6.

⁴ KURAL, Václav. *Československo roku 1968*. Praha: Parta, 1993. ISBN 8090133770.

⁵ BOBULOVÁ, Barbora. *Ekonomické reformy v ČSSR v 60. letech* [online]. Brno, 2011 [cit. 2018-06-01]. Dostupné z: <<https://is.muni.cz/th/ke6gd/>>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta. Vedoucí práce Petr Musil.

⁶ HOPPE, Jiří. *Opozice '68: sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*. Praha: Prostor, 2009. Obzor (Prostor). ISBN 9788072602162.

⁷ VILÍMEK, Tomáš: *Občanská společnost a její význam v období Pražského jara*, in: Paměť a dějiny, roč. 2, 2008, č. 2, s. 6-17 (online: <https://www.ustrer.cz/publikace/pamet-a-dejiny-22008/>).

⁸ PECKA, Jindřich. *Dělnické výbory na obranu svobody tisku (1968): Edice pramenů*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993, ISBN 8085270250.

⁹ KURAL, Václav. *Československo roku 1968*. Praha: Parta, 1993. ISBN 8090133770.

¹⁰ MANDLER, Emanuel. *Dvě desetiletí před listopadem 89: sborník*. Praha: Maxdorf, 1993. Historia nova (Prague, Czech Republic), sv. 3. ISBN 8085800098.

normalizace. Za velmi zajímavou považuji sbírku pramenů editora Miroslava Vaňka¹¹. V ní jsem vycházela především z orálních výpovědí sepsaných Zdeňkem Doskočilem, které barvitě popisují události pražského jara, počátku okupace, ale i následného nástupu normalizace očima tehdejších účastníků, což poskytuje čtenáři jedinečný zážitek. K popisu událostí během podzimu 1968 jsem využila příspěvek Miloše Bárty¹², přičemž jsem toto časové období doplnila o knihu Karla Kovandy¹³, zabývajícího se vznikem a působením podnikových rad pracujících v letech 1968-1969. Informace o politickém směřování nastolenému po zvolení Gustava Husáka a postupné likvidaci reformního proudu jsem čerpala z příspěvků Ondřeje Felcmana a Josefa Beldy¹⁴. Ve třetí kapitole jsem obzvláště využila sborníku Petra Blažka¹⁵ a knihy Milana Otáhal¹⁶, kdy se obě zabývají opozičními aktivitami obyvatelstva nejen v časovém kontextu této práce, ale i v následujících dvou desetiletích. V oblasti perzekucí nepohodlných osob režimu jsem vycházela ze tří knih. Edice Františka Gebauera¹⁷ popisuje charakter a fungování perzekuce v komunistickém režimu, přičemž je kniha doplněna o jednotlivé paragrafy trestního zákona. Díla Jaroslava Pažouta¹⁸ a Jaroslava Cuhry¹⁹ jsou navíc doplněna o konkrétní případy stíhaných osob.

V druhé polovině práce jsem se snažila podat ucelený obraz existence Federace lokomotivních čt, k čemuž byla využita řada pramenů. Hlavním použitým pramenem je sbírka uložená ve Státním oblastním archivu v Litoměřicích²⁰, která obsahuje podrobné informace o ustavení, působení a zániku FLČ. K práci jsem rovněž dohledala písemný pramen v časopise *Železničář*²¹, u kterého je pozorovatelná zjevná poplatnost režimu. Použit byl rovněž i časopisový článek²² Jiřího Hoppeho a jedna z jeho knih²³, popisující

---

¹¹ VANĚK, Miroslav, ed. *Mocní? a Bezmocní?: politické elity a disent v období tzv. normalizace: interpretační studie životopisných interview*. Praha: Prostor, 2006. ISBN 807260161x.

¹² BARTA, Miloš. *Československo roku 1968*. Praha: Parta, 1993. ISBN 8090133789.

¹³ KOVANDA, Karel. *Zápas o podnikové rady pracujících 1968–1969*. In: Praha, ÚSD AV ČR 2014, ISBN 978-807285-177-5.

¹⁴ BARTA, Miloš. *Československo roku 1968*. Praha: Parta, 1993. ISBN 8090133789.

¹⁵ BLAŽEK, Petr, ed. *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968-1989*. Praha: Dokořán, 2005. ISBN 8073630079.

¹⁶ OTÁHAL, Milan. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. Česká společnost po roce 1945. ISBN 9788072851379.

¹⁷ GEBAUER, František. *Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948 - 1989: (statistický přehled)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993. ISBN 8085270242.

¹⁸ PAŽOUT, Jaroslav. *Trestněprávní perzekuce odpůrců režimu v Československu v období takzvané normalizace (1969-1989)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2017. Česká společnost po roce 1945. ISBN 9788072852055.

¹⁹ CUHRA, Jaroslav. *Trestní represe odpůrců režimu v letech 1969-1972*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1997. ISBN 8085270641.

²⁰ SOA Litoměřice, KOR Ústí nad Labem 1960-1989, sign. 307.

²¹ FORINT, Jozef. *Čo sledovala federácia lokomotívnych čiat?*. *Železničář*. Praha: Nakladatelství dopravy a spojů, 1970, (11)., s. 180n.

²² HOPPE, Jiří. „*Nás je moc, Federaci na pomoc!*“. *Dějiny a současnost: kulturně historická revue*. Praha: Lidové noviny, 2014, 36(2). ISSN 0418-5129.

tuto organizaci. Pro následující tři kapitoly jsem čerpala z pramenů primárních pro tuto práci, vyšetřovacího²⁴ a agenturního²⁵ spisu, přičemž oba byly dohledány v Archivu bezpečnostních složek v Praze. Zatímco vyšetřovací spis byl až na chybějící obžalobu prokurátora perfektně veden, z agenturního spisu se bohužel dochoval pouze zlomek. Z něj je možné pouze nastínit možný rozsah Brichtovy činnosti, o jehož dopadu můžeme pouze polemizovat.

Práce může být v určitých pasážích neúplná a relativní. To je způsobeno použitými prameny, které mohly být účelově sepsány, čímž klesá jejich objektivita. Pravdivost mnohých částí z důvodu absence orální výpovědi rodinných příslušníků Brichtů nebylo možno přes opětovné snahy o navázání komunikace s rodinou ověřit. Konfrontace použitých pramenů s orální výpovědí rodiny tak bohužel nebyla provedena. Tím zůstaly určité části Brichtova života nezodpovězeny. Příkladem lze uvést nejasný Brichtův osobní a pracovní život po propuštění z výkonu trestu. Na tyto otázky mohl odpovědět agenturní spis, který byl ovšem téměř celý zničen v polovině 80. let.

Nakonec bych ráda navrhla možné rozšíření této práce do podoby práce diplomové. Zejména by stály za zpracování další vyšetřovací procesy jednotlivých členů Federace lokomotivních čet, na které Brichta během svého procesu upozornil. Tím by vznikl ucelený obraz o osudech členů této organizace po jejím rozpuštění a možná by byli odhaleni další tajní spolupracovníci. Zajímavé a přínosné by rovněž mohly být protirežimní aktivity Brichtových přátel, kteří buď byli původci nahrávek nebo s kterými je sdílel. Pozornost může být zaměřena na studenty, se kterými se setkával, případně na strojvůdce, kteří se rovněž měli účastnit pasivní rezistence.

---

²³ HOPPE, Jiří. *Opozice '68: sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*. Praha: Prostor, 2009. Obzor (Prostor). ISBN 9788072602162.

²⁴ Archiv bezpečnostních složek, Vyšetřovací spis vedený na Jiřího Brichtu, sign. V-5449 UL.

²⁵ ABS, TS/MV, TS – 894638 MV, arch. č. 11683, reg. č. 11375.

1. Politická situace v Československu v 60. letech 20. století

Události gradující v Československu na konci šedesátých let se neobjevily čistě z náhodných důvodů. Abychom pochopili toto dění, též označované jako pražské jaro, a s ním spojenou pozdější ranou fází normalizace započatou vpádem varšavských vojsk, je třeba si uvědomit důvody, které přivedly obyvatelstvo a čelní politické představitele země k jejich pozdějšímu chování. Příčiny problémů mají kořeny už v nástupu komunistů k moci v únoru 1948. Nově levicově orientovaná československá společnost podporovala komunistickou ideu, protifašistické směřování a vzor T. G. Masaryka. Udávaným vzorem měl být demokraticky pojatý socialismus. Masaryk především lpěl na zásadách svobody, rovnosti, bratrství, spravedlnosti a na podílu veřejnosti na demokratickém životě. Dle něho bylo třeba v nově se formující poválečné Evropě rozlišovat demokracii hospodářskou, politickou a sociální.²⁶ S uchopením monopolní moci v zemi komunistickou stranou však došlo k mnohým hospodářským a ekonomickým změnám, jejichž negativní dopad se v následujících letech stále více prohluboval a zásadně ovlivňoval životy obyčejných lidí. Ekonomika státu se orientovala prosovětsky a již od roku 1949 podléhala nařízením z RVHP. Svou roli sehrála i likvidace opozice a nepohodlných členů společnosti spojená s vlnou represí, nahrazování nekomunistických představitelů ve vedoucích pozicích osobnostmi z KSČ apod. Za pozornost jistě stojí celospolečenská krize let 1953–1957 doprovázená bankrotem a měnovou reformou v roce 1953, a dále pak XX. sjezdem KSSS v roce 1956.

S likvidací kapitalistické ekonomiky a drobných zemědělců se ocitlo Československo na chvostu konkurenceschopnosti vůči zemím náležícím mimo sovětský blok. Sovětský svaz se globálně připravoval na studenou válku se Spojenými státy a dalšími západními zeměmi, proto bylo nutné zaměřit i samotný výrobní sektor jiným směrem – na zbrojení a tedy obecně na těžký průmysl.²⁷ Centrálně plánované hospodářství nepřineslo Československu příliš mnoho pozitiv. Ekonomika zaměřená na těžký průmysl začala vykazovat problémy již od samotného počátku. V rámci členství v RVHP bylo Československo postaveno do pozice strojího dodavatele tohoto uskupení, neboť z nich vykazovalo nejvyspělejší ekonomiku a průmysl, a bylo tedy zapotřebí zvýšit úroveň v dalších zemích. Tyto země bohužel nedokázaly materiál splácet, utvářel se dluh a výrobky

---

²⁶ KURAL, Václav. Historické zázemí československé reformy 1968. In: KURAL, Václav: *Československo roku 1968*. Praha: Parta, 1993, ISBN 8090133770, s. 8.

²⁷ Tamtéž, s. 8.

určené pro odbyt ztrácely své odběratele. Kromě toho došlo ke kolektivizaci zemědělství po celé zemi, zakládání JZD, likvidaci soukromé sféry podnikatelů, ožebračení obyvatelstva v roce 1953 při měnové reformě apod. Ekonomika země se postupně orientovala pouze jediným směrem a ostatní oblasti tak přestávaly být uspokojovány. Potřeby společnosti zůstaly zcela opomenuty.²⁸

Zaměření na těžký průmysl se negativně podepsalo na zemědělské produkci, potravinářském a spotřebním průmyslu Československa. Zemědělství pocítilo v padesátých letech výrazný odliv pracovních sil a státní produkce potravin se rapidně snížila. Země se postupně stala závislou na dovozu, což se v šedesátých letech projevilo jako závažný problém v momentě, kdy Sovětský svaz nebyl schopen kvůli neúrodě obilí dopravit dohodnuté množství zboží. Vlastní produkce by nepokryla potřeby státu a proto bylo třeba nakoupit obilí ze západních zemí. Pro to ale Československo nemělo dostatek finančních prostředků.²⁹ Narůstající nedostatek zboží ve spotřebním průmyslu, každodenní situace v obchodech, dlouhé fronty, nespokojenost obyvatel a katastrofická úroveň průmyslu vyústily v první polovině šedesátých let, a především v roce 1963, v hospodářskou krizi.³⁰ Neúspěch třetí pětiletky a její kolaps podnítily ředitele ekonomického ústavu ČSAV Otu Šika ke snaze o provedení ekonomických změn v centrálním plánování. Jeho snahy byly užitečné pouze na krátkou dobu. Z dlouhodobého hlediska, a přes odpor prvního tajemníka ÚV KSČ a prezidenta republiky Antonína Novotného k ekonomickým reformám, nebyl problém zaostalosti nijak vyřešen.³¹ Dle domněnek pokulhávala československá ekonomika po roce 1965 za západními zeměmi minimálně o 10–15 let.³²

Nutno podotknout, že situace v Československu byla na počátku šedesátých let stále ještě poměrně ucházející v porovnání s ostatními státy sovětského bloku. Tato skutečnost mnohé obyvatelstvo utěšovala v již tak neuspokojivé situaci. Ženy si například stěžovaly na přílišné vytížení, neboť byly nuceny finančně zajišťovat rodinu z více zdrojů. Sehnaný nový byt pro život se jevil jako dlouhodobě nemožné a potřeby obyvatelstva nebylo, kvůli absenci zboží na pultech obchodů, možné uspokojit. Částečné uvolnění

---

²⁸ BOBULOVÁ, Barbora. *Ekonomické reformy v ČSSR v 60. letech* [online]. Brno, 2011 [cit. 2018-06-01]. Dostupné z: <<https://is.muni.cz/th/ke6gd/>>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta. Vedoucí práce Petr Musil., s. 11.

²⁹ Tamtéž, s. 18.

³⁰ KAPLAN, Karel: *Kořeny československé reformy 1968*, I–II, Praha, Doplněk 2000, 2002, ISBN: díl I: 80-7239-061-9, díl II: 80-7239-135-6., s. 165.

³¹ KURAL, Václav. *Historické zázemí československé reformy 1968*. In: KURAL, Václav: *Československo roku 1968*. Praha: Parta, 1993, ISBN 8090133770, s. 11.

³² BOBULOVÁ, Barbora. *Ekonomické reformy v ČSSR v 60. letech* [online]. Brno, 2011 [cit. 2018-06-01]. Dostupné z: <<https://is.muni.cz/th/ke6gd/>>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta. Vedoucí práce Petr Musil., s. 14.

poměrů v ČSSR umožnilo řadě osob vycestovat a porovnávat životní úrovně se zeměmi jako Rakousko, Itálie nebo Německo. Výrazné rozdíly vzbuzovaly nevraživý ohlas obyvatelstva vůči politickému vedení ČSSR. Část reformních komunistů si uvědomovala nutnost revitalizace zaostalého systému, kdy udržení socialismu bylo možné pouze při reformě strany. Prezident Novotný reagoval na tlaky strany a veřejnosti, a skutečně umožnil mírnou liberalizaci. V praxi ovšem pokusy o změny nebyly příliš tolerovány a KSČ stále usilovala o udržení starých pořádků.³³

Úkolem komunistického režimu šedesátých let bylo i vypořádání se s některými historickými událostmi vyplouvajícími na povrch k veřejnosti. Především se týkaly procesů padesátých let a otázky rehabilitace jeho obětí, včetně vykonstruované kauzy kolem zástupců tzv. buržoazního nacionalismu na území dnešního Slovenska. Přehodnocením politických procesů padesátých let se členy KSČ byla pověřena tzv. Kolderova komise. Dle ní procesy neprobíhaly v souladu se zákonem a navíc byly založeny na smyšlených obviněních. Odpovědnost za toto dění byla uvalena na StB a soudy. Dění gradující po roce 1963, označované též jako slovenská otázka, hrálo nemalou roli v československé společnosti. Slováci se dožadovali rovnostářského postavení po boku Čechů a federalizace již od konce 2. světové války. Autonomie Slováci nedosáhli ani s komunistickým režimem, přesto jejich požadavky nabyly na významu právě v otázce tzv. buržoazního nacionalismu. V roce 1963 donutili prezidenta Novotného, i za pomoci tzv. barnabitské komise, k rehabilitaci obětí této otázky. K rehabilitovaným náležel i Gustav Husák. V reakci na zdařilé dění vzrostla již předchozí žádost Slováků na federalizaci. Slovenská komunistická strana v čele s Alexanderem Dubčekem si prosadila opětovnou kompetenci Slovenské národní rady a dalších orgánů, které o svoji pravomoc přišly s novou „socialistickou“ ústavou v červenci 1960. Veškerá nařízení byla na základě ústavy vydávána z Prahy, což se Dubček nově snažil změnit.³⁴

Návrhy k řešení politické krize měly být projednávány na XIII. sjezdu KSČ na přelomu května a června 1966. Reformní snahy zde však tvrdě narazily na odpor konzervativních komunistů a prezidenta Novotného. Závěrečné usnesení sjezdu zcela odmítlo existenci jakékoliv hospodářské nebo politické krize v zemi doprovázené údajnými nedostatky. Situace byla orgány zhodnocena jako společenský „*vstup do nové,*

---

³³ KURAL, Václav. Historické zázemí československé reformy 1968. In: KURAL, Václav: *Československo roku 1968*. Praha: Parta, 1993, ISBN 8090133770, s. 9n.

³⁴ Tamtéž, s. 10n.

vyšší etapy socialismu“.³⁵ KSČ se přiklonila k SSSR a ztotožnila se se svým podřízeným postavením a závislostí vůči němu. Tímto krokem se distancovala od veškerých reformních snah liberálnější smýšlejících komunistů. Na sjezdu navíc nedošlo ke zvolení nového ústředního výboru KSČ, který by se pokusil zemi vyvést z krize, čímž se problémy v zemi nadále prohlubovaly. Průmysl se nadále militarizoval a krátce poté došlo ve společnosti k nárůstu cenzury a politických procesů. V ekonomických podnicích došlo k nastolení klidu odebráním části finančních zdrojů. Snahy o zlepšení poměrů dosáhly opětovného utlumení.³⁶ Šik spolu s reformisty si byli vědomi skutečnosti, že ekonomické změny bude možno nastolit pouze, dojde-li k demokratizaci politického systému a k omezení vlivu komunistů na ekonomický a hospodářský život.³⁷

Šedesátá léta se rovněž nesou v duchu výrazného kulturního rozvoje. Ten lze pozorovat např. ve filmu, kde se hlavními režisérskými tvářemi stávají Miloš Forman, Jiří Menzel, dvojice Kadár – Klos, Jakubisko a další; v hudební scéně – např. skupina Golden kids; v literatuře je čs. společnost nově obohacována o tvorbu zahraničních spisovatelů; v divadlech, ale i ve změně filosofického smýšlení a pokusech o oživení primárních Marxových myšlenek. Liberalizace umožnila sféře umělců ve svých dílech zaujmout kritický postoj vůči politickému dění a nově se zabývat i tabuizovanými tématy. V roce 1963 je např. uskutečněna literární konference o Kafkovi v Liblicích. Během tohoto časového období též vznikají divadla malých forem. Populární se stávají i divadlo Semafor, Činoherní klub nebo divadlo Jára Cimrmana.³⁸

Významným momentem roku 1967 se stal červnový IV. sjezd československých spisovatelů. Diskutující během svých výstupů ostře kritizovali stávající politický režim a jeho směřování. Sjezd nabyl na významu i díky tomu, že zde přítomní veřejně nařkli komunistický režim z likvidace ekonomicky prosperujícího státu, který se pod jeho nadvládou stal zcela neschopným konkurovat ostatním evropským zemím. Kritika se zaměřila nejen na devastaci národních hodnot a tradic, ale i etických prvků v životě obyvatel. Spisovatelé při ostré kritice vycházeli z porovnání ČSSR se svobodně se rozvíjejícími západními státy, z minulosti československého státu a jeho současného vedení zahraniční politiky v souvislosti se šestidenní válkou. Hlavními tvářemi sjezdu se stali Milan Kundera, Ludvík Vaculík, Pavel Kohout, Václav Havel a další. Kromě Havla

³⁵ MORAVEC, Jan. Československá krize – rok 1967. In: KURAL, Václav: *Československo roku 1968*. Praha: Parta, 1993, ISBN 8090133770, s. 17.

³⁶ Tamtéž, s. 17nn.

³⁷ KAPLAN, Karel: *Kořeny československé reformy 1968*, I-II, Praha, Doplněk 2000, 2002, ISBN: díl I: 80-7239-061-9, díl II: 80-7239-135-6., s. 284.

³⁸ MARJÁNKO, Bedřich. 60. léta, situace v čs. kultuře. *Totalita.cz* [online]. [cit. 2018-07-25]. Dostupné z: http://totalita.cz/60/60_13.php

byli všichni členy KSČ. Přestože účastníci sjezdu nedocílili konkrétních požadavků jako odstranění cenzury, vliv KSČ ve společnosti rapidně klesl, čímž byla podryta její autorita. Jako reakce na vystoupení spisovatelů jim byly odebrány Literární noviny, nově vycházející pod hlavičkou ministerstva kultury.³⁹

Zásadním se jevil konec října 1967. V tuto dobu se ve straně diskutovalo o postavení a úloze KSČ. Na této události došlo k ostrému střetu názorů mezi prezidentem Novotným a 1. tajemníkem ÚV KSS Dubčekem. Dubček se negativně vyjádřil vůči Novotnému, který skrze kumulaci funkcí disponoval poměrně velkým vlivem. Poslední kapkou se stala slovenská otázka a Dubčkův požadavek na rozšíření kompetencí Slovenské národní rady. 31. října začínají pražští vysokoškolští studenti hlasitě protestovat proti opakovaným výpadkům proudu na kolejích Strahova. Do průběhu demonstrativního pochodu ze Strahova do centra města násilně zasáhly složky VB a jeho hlavní aktéry měl postihnout trest. Formu zásahu odsoudili nejenom studenti dalších vysokých škol, ale i rektor Univerzity Karlovy nebo prorežimní deník Mladá fronta. Vyhrocená situace gradovala s nespokojeností komunistů vůči Novotnému vedení v hledání kandidáta, který by Novotného nahradil a stal se novým 1. tajemníkem ÚV KSČ. Novotný, vědom si svého ohrožení, se narychlo obrátil na Brežněva. Ani to ho však nezachránilo a 5. ledna 1968 byl za jeho náhradníka zvolen Alexander Dubček.⁴⁰

---

³⁹ MORAVEC, Jan. Československá krize – rok 1967. In: KURAL, Václav: *Československo roku 1968*. Praha: Parta, 1993. ISBN 8090133770., s. 19n.

⁴⁰ Tamtéž, s. 22–25.

2. Pražské jaro 1968

Cílem reformistů na jaře 1968 byla aplikace nové podoby socialismu v ČSSR. Tato podoba byla označována jako tzv. socialismus s lidskou tváří, která ho zároveň odpoutávala od sovětské formy. Hlavními tvářemi těchto snah se z komunistických reformistů stali Alexander Dubček, Josef Smrkovský či Ota Šik. V jejich záměru bylo provést zásadní změny ve vedení KSČ a byrokratickém systému země, který byl kritizován pro svoji nefunkčnost zvenku i zevnitř. Jejich snahy, přestože obsahovaly některé demokratické prvky, nepřipouštěly jinou variantu než pokračující vedoucí úlohu komunistické strany, byť aplikovanou jinými formami, a zásadně odmítaly existenci jakékoliv opozice. Dalšími oblastmi k řešení se stala otázka rehabilitací politických vězňů předchozího desetiletí, úprava poměrů a postupů při trestním zacházení. Reformisté předpokládali existenci právního státu a rozdělení moci na tři složky, přičemž fakticky k takové formě uspořádání nemohlo nikdy dojít. Veškerá jejich očekávání později reflektoval Akční program KSČ. Ten už ovšem nevyjadřoval stav společenské diskuse.⁴¹

Zásadním zlomem pro následující dění se stalo faktické zrušení cenzury na počátku března 1968. Tento krok masivně zaktivizoval občanskou společnost, ale i řadu odborových organizací, svazů, sociálních skupin nebo institucí dožadujících se svých práv. Dění též napomohlo ke vzniku mnohých uskupení jako např. K 231, KAN, dělnických výborů na obranu svobody tisku, Svazu vysokoškolského studentstva a dalších. Události Pražského jara postihly v různé míře všechny členy společnosti.⁴²

Na významu získávala i média a tištěná periodika, do té doby poplatná režimu, nyní kritizující politickou situaci v zemi. Novináři, v reakci na politický boj uvnitř KSČ, přestali akceptovat cenzuru dokonce již od druhé poloviny února. Síla společenského hnutí komunisty zaskočila a již v březnových dnech začali ztrácet kontrolu nad mediální sférou.⁴³ Společnost se zaměřila na témata rehabilitací, rozborů dobové situace, jejího možného řešení a v neposlední řadě na budoucí směřování Národní fronty. Body uveřejněné v Akčním programu nevyhovovaly třem čtvrtinám československého

---

⁴¹ HOPPE, Jiří. *Opozice '68: sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*. Praha: Prostor, 2009. Obzor (Prostor). ISBN 9788072602162, s. 13–15.

⁴² VILÍMEK, Tomáš: *Občanská společnost a její význam v období Pražského jara*, in: *Paměť a dějiny*, roč. 2, 2008, č. 2, s. 6-17 (online: <https://www.ustrcr.cz/publikace/pamet-a-dejiny-22008/>, s. 5–8.

⁴³ HOPPE, Jiří. *Opozice '68: sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*. Praha: Prostor, 2009. Obzor (Prostor). ISBN 9788072602162, s. 20–24.

obyvatelstva.⁴⁴ Do společnosti rovněž pronikly informace o zacházení s politickými vězni v 50. letech a též zločiny Gottwalda a Novotného. Svou roli sehrála i Šejnova aféra.⁴⁵ S tím souvisel i požadavek na Novotného odvolání z pozice prezidenta, k čemuž v druhé polovině března 1968 skutečně došlo. Dubček, ovlivněný tlakem médií, novinářů a občanské společnosti na jedné straně, a Moskvou spolu se zeměmi dalších socialistických zemí, které striktně odmítaly reformní snahy, na straně druhé, se marně pokoušel o opětovné utužení poměrů a zbrzdění společenského dění. Situace mu ale již podobné kroky neumožňovala a nejenže postupně ztrácel kontrolu nad situací v Československu, navíc jeho kroky ohrozily jednotu a stabilitu Sovětského svazu, proti čemuž muselo být dříve či později zasáháno.⁴⁶

Požadavky občanské společnosti se během dubna a května staly hlavními společenskými tématy. Z větší části se obyvatelstvo přiklánělo spíše k možné variantě parlamentní demokracie, než Dubčekova socialismu. Vzrostly též požadavky na vznik demokratických stran a legální opozice, která by hájila pluralistický koncept. Příkladem lze uvést apely na znovuoživení sociální demokracie.⁴⁷ Nově se svých práv domáhala celá řada uskupení a společenských tříd, mezi nimiž nechyběli staří, mladí, menšiny, dělníci, slovenská část národa, církve a další. Dělníci se dožadovali zlepšení finančních podmínek a sociálních opatření, kdy pomalé řešení situace zapříčinilo řadu stávek v několika odvětvích, čímž byla ekonomika státu pozvolna narušována. Církve bojovaly za náboženskou svobodu, Slováci hodlali prosadit své nároky na národní a institucionální rovnoprávnost kypící ve společnosti již z předchozích let, a stejně tak se v otázce rovnosti angažovaly menšiny. Vláda nakonec skutečně církvi a menšinám vyšla vstříc.⁴⁸

Otázka boje o osamostatnění se týkala nejen organizací a svazů v Národní frontě, ale i mimo ni. Organizace náležící do NF musely podstoupit časově náročný proces náhrady současných vedoucích činitelů novými, rychlost řešení požadavků tedy nebyla příliš závratná. Přesto byly organizace, na rozdíl od těch nacházejících se mimo NF, akceptovány a vnímány jako legální. Mezi akceptovanými lze jmenovat např. Čs. svaz žen

---

⁴⁴ HOPPE, Jiří. *Opozice '68: sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*. Praha: Prostor, 2009. Obzor (Prostor). ISBN 9788072602162, s. 6, 8.

⁴⁵ Jan Šejna, armádní generál, poslanec NS a pracovník Ministerstva národní obrany byla osobnost, jež vedla nákladný finanční život. Současně vystupoval jako kritik Alexeje Čepičky a přítel prezidenta Antonína Novotného. Též se dopouštěl ilegálního prodeje jetelového semene, za což byl od konce února 1968 stíhán. Před trestem ovšem stihl utéct do Spojených států amerických, kde vyzradil tajné dohody ČSSR a zemí Varšavské smlouvy. I proto ho USA odmítlo Československu vydat k trestnímu stíhání.

⁴⁶ HOPPE, Jiří. *Opozice '68: sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*. Praha: Prostor, 2009. Obzor (Prostor). ISBN 9788072602162, s. 20–24.

⁴⁷ Tamtéž, s. 23–24.

⁴⁸ Tamtéž, s. 27, 32.

nebo Čs. svaz tělesné výchovy. V rámci NF za nezávislost na ROH bojovaly též odborové svazy. Přestože vedoucí organizaci uznávaly, přistupovaly kriticky k jejímu opomíjivému postoji vůči mu náležitým svazům a k neřešení jejich problémů. Za této situace si byly ochotny v pracovních záležitostech pomoci samy. Ostatně ze stejných důvodů se na konci dubna 1968 ustavila právě Federace lokomotivních čet, organizace mimo NF hájící zájmy pracovníků železnic. Většina uskupení vzniklých mimo NF nebyla systémem akceptována. Stejně jako tolerovaná uskupení se i tato opírala o svá práva vycházející z Akčního programu KSČ. Za jejich oficiální uznání zodpovídalo MV, které nevycházelo z jednotných nařízení a rozhodnutí podléhala libovůli byrokracie.⁴⁹

Nejvýznamnějšími uskupeními mimo Národní frontu byly KAN a K 231. Druhé ze zmíněných seskupovalo občany vězněné v padesátých letech a dožadovalo se obnovy jejich cti. Jeho činnost byla krátce po začátku okupace ukončena. Dále do této kategorie spadaly Dělnické výbory na obranu svobody tisku angažující se v otázkách svobody vyjadřování, odstranění cenzury a jejich právního zakotvení. Výbory byly výrazně aktivní od dubna až do prosince 1968, kdy své nároky zakládaly na Deklaraci lidských práv OSN z roku 1948, a zároveň sloužily jako opora intelektuálů při pokusech o dosažení demokratických cílů. Na dělnické výbory⁵⁰ lze nahlížet jako na specifický projev občanské společnosti.⁵¹

Za jeden z vrcholných bodů občanské společnosti lze, dle Tomáše Vilímka, považovat *Dva tisíce slov* z června 1968. Tento dokument vyjadřoval podporu KSČ za předpokladu, že bude dodržen demokratický vývoj. Rovněž se postavil za svobodu slova. Na konci července byl vydán dokument, jenž upozorňoval na bránění národních hodnot, nesoucí název *Poselství československých občanů ÚV KSČ z 26. 7. 1968*. Podporu získal u více než milionu československých obyvatel, což lze považovat za vůbec největší aktivitu občanské společnosti během Pražského jara.⁵² Tento dokument reagoval na plánovanou schůzku Brežněva s Dubčekem v Čierné nad Tisou, jež se měla uskutečnit od 29. července. Zároveň sloužil jako podpora čs. představitelům. Jednání se točilo okolo reformního dění

---

⁴⁹ HOPPE, Jiří. *Opozice '68: sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*. Praha: Prostor, 2009. Obzor (Prostor), ISBN 9788072602162, s. 28–31.

⁵⁰ Též hrály významnou roli v rámci petice *Dva tisíce slov*. Po srpnových událostech se účastnily řady protestů namířených proti vpádu varšavských vojsk, v podzimních dnech podpořily stávkující studenty a kandidaturu Josefa Smrkovského do funkce předsedy Federálního shromáždění. Jejich činnost byla ukončena v závěru roku 1968.

⁵¹ PECKA, Jindřich. *Dělnické výbory na obranu svobody tisku (1968): Edice pramenů*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993, ISBN 8085270250, s. 9–13.

⁵² VILÍMEK, Tomáš: *Občanská společnost a její význam v období Pražského jara*, in: *Paměť a dějiny*, roč. 2, 2008, č. 2, s. 6-17 (online: <https://www.ustrcr.cz/publikace/pamet-a-dejiny-22008/>, s. 1, 10.

v ČSSR, existence nezávislých hnutí, cenzury, společenské liberalizace a nutnosti toto dění potlačit. V opačném případě byla čs. delegace spravena o nezvratné intervenci do ČSSR.⁵³

Srpnový vpád varšavských vojsk společnost vyděsil, avšak nikoliv ochromil. Den po intervenci, 22. srpna, dochází k jednání Národního shromáždění a sjezdu KSČ v pražských Vysočanech, přičemž došlo k hromadnému vyjádření nesouhlasu s vojenským vpádem.⁵⁴ Krátce na to dochází v Kremlu k jednáním čs. představitelů Dubčeka, Smrkovského, Černíka a dalších se SSSR, která se protáhla na čtyři dny. Přítomný byl i prezident Svoboda. Výsledkem jednání bylo podepsání moskevského protokolu, který stvrdili svým podpisem všichni přítomní zástupci slovenské a české části kromě Františka Kriegla. Fakticky jeho stvrzením došlo k legalizaci invaze a odsouhlasení pobytu vojsk na území ČSSR. Důsledky, které s sebou akceptace moskevského protokolu nesla, byly následující: SSSR požadoval okamžité odstranění všech společenských uskupení, která svou působnost započala v období od ledna do srpna 1968. Došlo k zamítnutí usnesení vysočanského sjezdu a obnovení vedoucí úlohy strany ve společnosti spolu s její kontrolou a obnovou cenzury.⁵⁵

Brežněvovy představy o bleskové výměně vládnoucí elity v ČSSR a potrestání protestujících narazily na nevoli jak ve straně, tak mezi obyvatelstvem.⁵⁶ Po začátku okupace propukly ve společnosti občanské nepokoje. Jednalo se např. o pasivní rezistenci, která spočívala v důsledném dodržování zákonů, nařízení a projevování minimálního odporu. Na to nebyla vojska ani Moskva připravena. Začaly se hojně šířit protisovětsky zaměřené letáky, lidé vyjadřovali své názory v ulicích, jejichž názvy byly často pozměňovány, docházelo k ničení ukazatelů a v neposlední řadě se začal formovat ilegální odboj. Jeden z pamětníků vyzdvihl tehdejší situaci ve společnosti následovně: „*Já jsem po tom prvním šoku začal být nesmírně šťastný. Totiž z toho, jak se fantasticky lidé chovali. Protože přívrženci okupace se vůbec nedokázali odvážit vystoupit a lidi byli tak strašně jednotní v tom odporu, a tak nápadití, že to bylo fantastické.*“⁵⁷ Proti systému se bouřily významné ekonomické základny Československa, ale i jednotlivci. Příkladem lze uvést

---

⁵³ NAVRÁTIL, Jaromír. Vyvrcholení vnitřní a vnější krize. In: KURAL, Václav: *Československo roku 1968*. Praha: Parta, 1993, ISBN 8090133770, s. 133, 137.

⁵⁴ BENČÍK, Antonín – KURAL, Václav. Intervence. In: KURAL, Václav: *Československo roku 1968*. Praha: Parta, 1993, ISBN 8090133770, s. 163.

⁵⁵ Tamtéž, s. 184n.

⁵⁶ OTÁHAL, Milan. První fáze opozice proti tzv. normalizaci. In: MANDLER, Emanuel. *Dvě desetiletí před listopadem 89: sborník*. Praha: Maxdorf, 1993. Historia nova (Prague, Czech Republic), sv. 3. ISBN 8085800098., s. 12n.

⁵⁷ DOSKOČIL, Zdeněk. Pražské jaro a počátky tzv. normalizace očima disidentů. In: VANĚK, Miroslav, ed. *Mocní? a Bezmocní?: politické elity a dissent v období tzv. normalizace: interpretační studie životopisných interview*. Praha: Prostor, 2006. ISBN 807260161x., s. 34–37.

odmítavý postoj Karla Bočka, generálního ředitele Československého uranového průmyslu, jenž den po začátku okupace odstavil příjem dodávek uranu pro Sovětský svaz. Tato akce trvala celkem dva týdny od 22. srpna do 2. září 1968.⁵⁸

Obyvatelstvo reagovalo na vládní postup zklamáním, ale zároveň se nejsilněji aktivizovalo proti ustupování reformního politického vedení v Moskvě a domácím konzervativcům právě v posrpnovém a podzimním období roku 1968.⁵⁹ V září došlo k nuceným personálním změnám a omezování svobod, spojených též s opětovným zavedením cenzury. 18. října pak Národní shromáždění přijalo *Smlouvu o dočasném pobytu sovětských vojsk na území Československa*, proti čemuž se ohradili pouze čtyři poslanci. Tímto krokem otevřelo NS hranice vojskům Varšavské smlouvy a legalizovalo jejich pohyb po čs. území.⁶⁰ Jako reakce na politické dění v září a říjnu se objevovaly petice a volání po udržení reformního procesu a ve společnosti vládla podpora pro zachování politických snah „mužů ledna“.⁶¹

Následoval říjen a listopad 1968. Studentských demonstrací 28. října 1968 se zúčastnilo na osm tisíc osob. O týden později 6. a 7. listopadu došlo k opětovné aktivizaci studentstva. Nenásilného protestu, jenž se uskutečnil nejen v Praze, ale i v Českých Budějovicích, Brně nebo Bratislavě, se zúčastnilo na 5000 lidí.⁶² Cílem Svazu vysokoškolského studentstva bylo hájit demokratické a socialistické principy. 17. listopadu uspořádali pražští studenti s účastí všech vysokých škol stávku, jejímž cílem byla podpora Akčního programu KSČ. Ve dnech 18.–21. 11. uskutečnili další stávku a požadovali, v tzv. studentském desateru, respektovat občanská práva a svobody. Též se negativně vyjádřili ke státní politice podřizující se Sovětskému svazu. Jejich demonstrativní činnost doprovázela podpora Československého odborového svazu a vzájemně též sympatizovali s kandidaturou Smrkovského do FS, což souviselo s jejich vzájemnou písemnou dohodou. Po odmítnutí začlenění se do NF během roku 1969 byla jejich činnost státem zakázána a aktéry stihla vlna čistek. Studentský svaz definitivně zanikl na podzim 1969.⁶³

---

⁵⁸ PAŽOUT, Jaroslav. *Trestněprávní perzekuce odpůrců režimu v Československu v období takzvané normalizace (1969-1989)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2017. Česká společnost po roce 1945. ISBN 9788072852055., s. 23.

⁵⁹ VANĚK, Miroslav, ed. *Mocní? a Bezmocní?: politické elity a disent v období tzv. normalizace: interpretační studie životopisných interview*. Praha: Prostor, 2006. ISBN 807260161x., s. 38n.

⁶⁰ CYSAŘOVÁ, Jarmila a Josef SÍGL. *Kalendárium roku 1968: Říjnové události*. Totalita.cz [online]. [cit. 2018-08-14]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/kalendar/kalend_1968_10.php

⁶¹ VILÍMEK, Tomáš. *Občanská společnost a její význam v období Pražského jara*, in: *Paměť a dějiny*, roč. 2, 2008, č. 2, s. 6-17 (online: <https://www.ustrcr.cz/publikace/pamet-a-dejiny-22008/>, s. 10n.

⁶² BARTA, Miloš. *Československo roku 1968*. Praha: Parta, 1993. ISBN 8090133789., s. 20.

⁶³ Tamtéž, s. 40n.

Podzim 1968 dal rovněž za vznik řadě podnikových a zaměstnaneckých rad. Převážně druhé skupině se komunističtí představitelé pokoušeli zamezit. Přesto jich lze na podzim evidovat již přes čtyřicet a s novým rokem 1969 více než sto dvacet. Jejich následné odstranění trvalo ještě dva roky po začátku Pražského jara.⁶⁴ Význam podnikových rad pracujících výrazně vzrostl po srpnových událostech. Především byly vnímány jako ručitelé demokratických hodnot a myšlenek Pražského jara v průmyslových závodech. K oficiálnímu uznání ale bylo nutné právního zakotvení, o což se velmi intenzivně snažily během podzimu 1968 a prvních měsíců roku 1969. Jejich cílem byla reorganizace správního aparátu jednotlivých závodů a podniků, kde často působili lidé neschopní vykonávat svoji funkci. Dělnictvo se nově dožadovalo podílu na účasti ve vedení závodů, což znamenalo požadavek nezávislosti na Ústřední radě odborů, jejíž výkon byl po celé jaro 1968 kritizován a dále o vlastní snahu při řešení závodních a zaměstnaneckých záležitostí. Nejsilnější vliv se radě dostal na podzim, kdy došlo k většinovému nahrazení předních představitelů odborů proreformními předáky. V této době se současně utváří nové spojení mezi dělnictvem a studentstvem. Studentská listopadová stávka si získala masivní dělnickou podporu ve většině závodních podniků i proto, že jedním z požadavků bylo jejich samosprávné vedení v čele s radami. Řada podniků na situaci reagovala krátkodobou stávkou. Vrcholnou snahou rad se měl stát zákon o socialistickém podniku, který ale díky nové politické situaci v průběhu jara 1969 nikdy nevyšel v platnost.⁶⁵

Tragickou událostí se stalo upálení studenta Jana Palacha v lednu 1969, jež podnítilo čs. občany k dalším nesouhlasným projevům odporu vůči režimu. V tuto dobu existovalo již pouze malé procento lidí, kteří věřili v možný návrat polednové politiky. Většina z nich již naděje ztratila, nebo se ve vlastním zájmu snažila přizpůsobit režimu.⁶⁶ Projevy nesouhlasu s nastoleným režimem a okupací se projeví i v březnu 1969 po dvojnásobném hokejovém vítězství ČSSR nad SSSR na MS ve Stockholmu. Obyvatelstvo se sešlo nejen u sv. Václava v Praze, ale i u pobočky Aeroflotu, kde se uskutečnilo na čs. obyvatelstvo Sověty nastražené ničení místních kanceláří. Tyto události se staly záminkou SSSR k novým zákrokům vůči ČSSR.⁶⁷

---

⁶⁴ BÁRTA, Miloš. *Československo roku 1968*. Praha: Parta, 1993. ISBN 8090133789, s. 40n.

⁶⁵ KOVANDA, Karel. *Zápas o podnikové rady pracujících 1968–1969*. In: Praha, ÚSD AV ČR 2014, ISBN 978-807285-177-5, s. 109–114; 124–126.

⁶⁶ VANĚK, Miroslav, ed. *Mocní? a Bezmocní?: politické elity a disent v období tzv. normalizace: interpretační studie životopisných interview*. Praha: Prostor, 2006. ISBN 807260161x., s. 43n.

⁶⁷ FELCMAN, Ondřej. *Počátky ostré etapy normalizace*. In: BÁRTA, Miloš. *Československo roku 1968*. Praha: Parta, 1993. ISBN 8090133789., s. 14.

3. Raná fáze normalizace a opoziční aktivity obyvatelstva

Dubček si na jaře 1969 stále udržoval přízeň části obyvatelstva, které vyžadovalo kontinuitu reforem a odmítalo ustoupení čs. představitelů Moskvě.⁶⁸ Ta na svém březnovém plénu zhodnotila situaci v Československu jako kontrarevoluční, kterou je třeba potlačit a k plánované politické přestavbě bylo též nezbytné odstranění Dubčeka z funkce. V jarních dnech se významně angažovala armáda. Během jednání 1. dubna odmítla další pokračování polednového vývoje a přiklonila se k normalizačním snahám. Ve stejný den jednal ÚV KSČ, jehož výsledkem byl ústup čs. představitelů sovětské politice. V praxi to znamenalo znovuzavedení cenzury, opětovnou vedoucí úlohu KSČ, mobilizaci armádních složek, dohled nad médii, tiskem, televizí a veškerým společenským děním. To bylo doprovázeno masovou obměnou personálních pozic a poměrně slabým ohlasem veřejnosti skrze letáky a pokusy o nesouhlasné veřejné projevy. Výrazná většina obyvatelstva se již podrobila nastupujícímu politickému systému.⁶⁹

K utužení poměrů a začátku tzv. první fáze normalizace došlo po výměně vrcholných představitelů 17. dubna 1969. Novým prvním tajemníkem ÚV KSČ se stal Gustav Husák. Přestože viděl nutnost sjednocení komunistické strany a nutné disciplinovanosti, přislíbil pokračování reformního proudu. Ostatně to sliboval i Dubček při své rezignaci. Po svém nástupu odsoudil Husák zástupce inteligence, kteří se nestotožňovali s okupací. Nástup normalizace měl být postupný. Reformní proces byl právě ukončen. Pod moskevským nátlakem se zasadil o odstranění všech nepohodlných komunistů, kteří bránili prosazení normalizačních snah a k nápravě pořádků.⁷⁰

Kádrové změny postihly všechny oblasti. Nezbytnou k normalizaci společnosti se stala média. Prvními podvolenými režimu se stali novináři, jež v polovině května vydali tzv. *Slovo do vlastních řad* a Československý rozhlas se svým prohlášením uveřejněným 26. května. Tímto na sebe uvalili zodpovědnost za činy čs. občanů v průběhu pražského jara, ale i v posrpnovém dění, jejichž jednání dle čs. a sovětského vedení způsobilo společenskou krizi. Během května a června lze pozorovat aktivitu občanské společnosti: řadu letákových výzev a vznik Svazu českých spisovatelů, kteří spolu s filmovým svazem

---

⁶⁸ MANDLER, Emanuel. *Dvě desetiletí před listopadem 89*: sborník. Praha: Maxdorf, 1993. Historia nova (Prague, Czech Republic), sv. 3. ISBN 8085800098., s. 14.

⁶⁹ FELCMAN, Ondřej. Počátky ostré etapy normalizace. In: BÁRTA, Miloš. *Československo roku 1968*. Praha: Parta, 1993. ISBN 8090133789., s. 53–56.

⁷⁰ Tamtéž, s. 64–66.

jako jedni z posledních působily a bránily se režimu až do roku 1970. Za demokratické hodnoty též stále bojovaly odbory, které se opíraly o inteligenci a mladé lidi.⁷¹

Posledním výraznějším projevem odporu se stalo roční výročí sovětské okupace Československa. Proti demonstrantům bylo zakročeno nejen vojensky, ale i technicky za použití vodních děl, slzných plynů a zbraní. Celospolečensky znamenaly tyto snahy absolutní ztrátu nadějí na jakékoliv společenské změny, pohrdání vůči Dubčekově politice a odevzdanosti před Moskvou. Společnost byla úspěšně paralyzována.⁷² 21. srpna 1969 byl vydán manifest *Deset bodů*, jenž podepsali např. Luděk Pachman, Karel Kyncl, Rudolf Battěk, Ludvík Vaculík nebo Václav Havel. Kritice neunikla především forma vlády a vedoucí úloha strany, přítomnost vojsk a způsob hospodářského a ekonomického vývoje. Naopak poukázali na absenci základních lidských práv a svobod. Jejich prohlášení zároveň podpořilo reformní snahy a Akční program KSČ, a poskytlo návod, jak se s přítomným režimem vypořádat a legální cestou s ním bojovat. Den na to je vydáno *Zákonné opatření předsednictva Národního shromáždění o některých přechodných opatřeních, nutných k upevnění a ochraně veřejného pořádku*, též známé jako *Pendrekový zákon*. Jeho vydání znamenalo masový postih všech osob podílejících se na demonstracích, přičemž ho podpisem stvrdil i Alexander Dubček. To vyvolalo ve společnosti deziluzi vůči reformistům a z větší části došlo k utlumení protirežimních aktivit. Leták s Manifestem zaznamenal poměrně velký úspěch. Ve společnosti se stal hojně šířeným a konzultovaným tématem. Jeho čelní představitelé neunikli následnému zatčení. Nicméně po roce a půl byli opět propuštěni na svobodu.⁷³

Přijetí *Dopisu ÚV KSČ všem základním organizacím a členům strany k výměně členských legitimací KSČ* v lednu 1970 poskytovalo návod jak postupovat při prověrkách a čistkách v KSČ. Tím bylo vyloučeno více než pět set tisíc osob. Reformisté a protisovětsky smýšlející jsou definitivně odstraněni z pozic v České národní radě, Federálním shromáždění, ale i v armádě a ve straně.⁷⁴ Dále postihly komunisty a zástupce inteligence

---

⁷¹ FELCMAN, Ondřej. Počátky ostré etapy normalizace. In: BÁRTA, Miloš. *Československo roku 1968*. Praha: Parta, 1993. ISBN 8090133789. , s. 69,71.

⁷² VANĚK, Miroslav, ed. *Mocní? a Bezmocní?: politické elity a disent v období tzv. normalizace: interpretační studie životopisných interview*. Praha: Prostor, 2006. ISBN 807260161x., s. 48n.

⁷³ MANDLER, Emanuel. *Dvě desetiletí před listopadem 89: sborník*. Praha: Maxdorf, 1993. Historia nova (Prague, Czech Republic), sv. 3. ISBN 8085800098., s. 20.

⁷⁴ BELDA, Josef. Konečná fáze likvidace obrodného procesu. In: BÁRTA, Miloš. *Československo roku 1968*. Praha: Parta, 1993. ISBN 8090133789. , s. 84, 87.

podílející se na průběhu Pražského jara. Výsledná podoba KSČ přetrvala až do roku 1989.⁷⁵

V prosinci 1970 je přijato *Poučení z krizového vývoje po XIII. sjezdu KSČ*, které fakticky stvrdilo vojenskou intervenci do Československa za oprávněnou a nezbytnou ve formě tzv. „bratrské pomoci“. Jejím cílem bylo zabránění údajnému kontrarevolučnímu převratu. Vrcholem tvrzení byla zpráva, že přítomnost vojsk si vydobyli sami občané.⁷⁶ Tím byl vyřknut ortel nad veškerými budoucími obrodnými snahami, jejichž náznaky měly být za každou cenu potlačeny. Inspiraci si vzalo KSČ v Maďarsku a Polsku. Roky 1970–1972 se nesly v duchu masových výsledků, pronásledování a perzekučních procesů s představiteli opozice a kontrarevoluce. Svou masovostí se procesy opět přiblížily 50. létům.⁷⁷

Veškeré výše zmíněné politické dění vzbuzovalo zákonitě reakci společnosti. Ta se projevovala např. vydáváním ilegálních letáků. Letáky vycházely již od jara 1969 v souvislosti se srpnovým výročím. Tento rok nese označení tzv. „letákové vlny“, neboť jen StB zaznamenala více než třináct tisíc dvě stě kusů a téměř sto padesát různých typů.⁷⁸ Hojný výskyt zaznamenaly protirežimní nápisy na veřejných prostranstvích, kterých bylo evidováno v roce 1970 na čtyři sta šedesát. Kromě výzev k aktivizaci obyvatelstva, demonstracím, stávkám apod., obsahovaly letáky nejčastěji urážky vrcholných činitelů strany – Husáka, Štrougala, prezidenta Svobody, ale také sovětského velení. Aktivně pak docházelo k sabotážím či jinému zamezení hospodářské prosperity. Příkladem může být právě zastavování vlaků na železnici s cílem znemožnění dopravy surovin do cílových míst nebo neumožnění sovětským vojákům přesunu po kolejích. Velmi často docházelo k dřívějšímu opouštění pracovních pozic, než stanovila určená doba, unáhleným příchodům do práce při začátku směny, výkonům pod vlivem alkoholu apod. To vše způsobovalo ztráty. Opětovně rapidně narostl výskyt ilegálních tiskovin na jaře 1971 v reakci na XIV. sjezd KSČ a na podzim téhož roku, kdy se měly uskutečnit první volby od počátku okupace v roce 1968.⁷⁹

---

⁷⁵ MANDLER, Emanuel. *Dvě desetiletí před listopadem 89*: sborník. Praha: Maxdorf, 1993. *Historia nova* (Prague, Czech Republic), sv. 3. ISBN 8085800098., s. 13.

⁷⁶ BELDA, Josef. Konečná fáze likvidace obrodného procesu. In: BÁRTA, Miloš. *Československo roku 1968*. Praha: Parta, 1993. ISBN 8090133789., s. 116n.

⁷⁷ OTÁHAL, Milan. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. *Česká společnost po roce 1945*. ISBN 9788072851379., s. 16.

⁷⁸ BLAŽEK, Petr, ed. *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968-1989*. Praha: Dokořán, 2005. ISBN 8073630079., s. 142n.

⁷⁹ OTÁHAL, Milan. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. *Česká společnost po roce 1945*. ISBN 9788072851379., s. 56–61.

4. Perzekuce

Perzekuce, jako jeden ze základních faktorů pro fungování komunistického režimu, neexistovala pouze v prvních letech po převzetí politické moci komunisty v Československu, ale doprovázela a upevňovala jeho fungování po celých čtyřicet let. Její vliv postihl nejen rodiny, ale i sociální a politické skupiny a jednotlivce. Dále byla zaměřena proti všem aktérům, kteří by na základě spekulací mohli vykazovat známky nežádoucího chování, případně bránit průběhu tzv. „konsolidace“. Jako sinusoida se v průběhu padesátých až do konce osmdesátých let projevovala jako nástroj pro uplatňování komunistických požadavků, a to v různé intenzitě a míře násilí. Forma a stupeň aplikované perzekuce byly závislé na době, ve které k ní docházelo, neboť plně reagovala na politickou situaci a mocenské požadavky v zemi a ve světě. Tento stoupavý a klesavý faktor a průběžné uvolňování plně reflektovaly kritickou situaci, ve které se režim nacházel. Současně byl charakteristický omezením či úplným potlačením jakýchkoliv občanských práv a svobod, v jiných demokratických zemích naprosto běžných hodnot.⁸⁰

Nástup Gustava Husáka k moci během jara 1969 a později roční výročí vpádu varšavských vojsk do Československa symbolizovaly jakýsi pomyslný start trestních represí vykonávaných na domácím obyvatelstvu.⁸¹ Dostat se do konfliktu se státní mocí nevyžadovalo příliš námahy. Jaroslav Cuhra hovoří o problému vymezení samotného „politického trestného činu“, neboť zákony vznikaly cíleně a účelově pro potřeby KSČ a v praxi byly vykládány různými způsoby. Především poukazuje na podobnost trestního zákona č. 140/1961 Sb., plně funkčního i po roce 1968, se stalinskými zákony na ochranu republiky č. 231/1948 Sb., a trestního zákona č. 86/1950 Sb. Na základě těchto zákonů se trestním činem stalo jakékoliv jednání, které by v běžném demokratickém státě neodporovalo lidským právům a svobodám a bylo tak plně akceptovatelné. Příkladem může být § 202 – výtržnictví, který byl nejednou ve větším měřítku cíleně využit pro obvinění z trestné činnosti. Z trestních činů tak byli obviňováni lidé, kteří se podíleli na demonstracích v průběhu srpna 1969, kdy veřejně vyjádřili svůj nesouhlasný názor s opouštěnou reformní politikou a přítomností vojsk Varšavské smlouvy. Mezi takovou

---

⁸⁰ GEBAUER, František. *Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948 - 1989: (statistický přehled)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993. ISBN 8085270242., s. 6n.

⁸¹ CUHRA, Jaroslav. *Trestní represe odpůrců režimu v letech 1969-1972*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1997. ISBN 8085270641., s. 14.

skupinu obyvatel lze zařadit např. dělníky. K obvinění v podstatě stačil pouze sebemenší náznak nežádoucího chování.⁸²

Represe uskutečněné od druhé poloviny roku 1969 zaznamenaly hojný úspěch. Represivním složkám se podařilo potlačit nejsilnější projevy odporu československého obyvatelstva a obnovit totalitní sovětský typ komunismu.⁸³ Postihu se nevyhnuli jak političtí vězni, tak členové církví, studenti a v neposlední řadě intelektuální část obyvatelstva. Došlo k reorganizačním změnám na politické scéně a k opětovnému zpřísnění poměrů v zemi. To se projevilo aktivizací ministerstva vnitra a s částečnou prodlevou zapojením soudů a prokuratur. V tomto časovém období je zároveň možno pozorovat rozdílnost v práci prokuratur a soudů. Zatímco na počátku roku 1969 stále panovala i v těchto institucích určitá forma liberalizace, s následujícími roky docházelo k výraznému zpřísnění trestů a navýšení odsouzených osob.⁸⁴ Tato skutečnost byla ovlivněna posrpnovým děním roku 1969. Odsouhlasením tzv. pendrekového zákona legalizovalo FS perzekuci jako nástroj k udržení pořádku v zemi. Justičním orgánům a StB tak nebránilo vůbec nic ve výkonu jejich práce.⁸⁵

Jak již bylo zmíněno, čistky postihly i funkcionáře a členy KSČ. První postiženou skupinou se stali reformisté, kteří byli ze strany vyloučeni od podzimu 1969 do jara 1970. Perzekucí byli postiženi i funkcionáři dalších politických stran a to především strana socialistická a strana lidová, jejichž členové se významně podíleli na běhu událostí v roce 1968.⁸⁶ Mezi perzekvované, považované za „kontrarevoluční síly“ a pod dohledem StB, patřili např. profesor Václav Černý; v opozičním hnutí působící novinář Jiří Lederer; původně komunisticky zaměřený, po roce 1968 antikomunista Luděk Pachman; demokraticky smýšlející spisovatel Vladimír Škutina; redaktor a novinář Jiří Hochman nebo komunista Milan Hübl. Pachman a Škutina stanuli před soudem kvůli šíření protisovětsky zaměřeného letáku *Drazí spoluobčané* a Pachman spolu s Karlem Kynclem, Ludvíkem Vaculíkem a dalšími za podílu na petici *Deset bodů*. Ostatní zmínění byli

---

⁸² CUHRA, Jaroslav. *Trestní represe odpůrců režimu v letech 1969-1972*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1997. ISBN 8085270641., s. 7.

⁸³ GEBAUER, František. *Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948 - 1989: (statistický přehled)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993. ISBN 8085270242., s. 10.

⁸⁴ CUHRA, Jaroslav. *Trestní represe odpůrců režimu v letech 1969-1972*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1997. ISBN 8085270641., s. 11nn.

⁸⁵ Tamtéž, s. 21.

⁸⁶ GEBAUER, František. *Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948 - 1989: (statistický přehled)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993. ISBN 8085270242., s. 13.

především novináři aktivně píšící proti režimu, vůči kterým muselo dojít dříve či později, kvůli jejich působení na společnost a mládež, k zásahu.⁸⁷

Zvlášť trestaná skupina se skládala z šířitelů ilegálních letáků a výzev. Vykonávání těchto činností s sebou doprovázelo v případě trestního stíhání i delší výkon trestu. Obvinění se zakládala nejčastěji na podvracení republiky dle § 98. Doba trestu činila od jednoho do pěti roků. V případě rozsáhlejších aktivit mohla být doba věznění rozšířena až na deset let. Druhé nejčastější obvinění souviselo s § 100 a trestným činem pobuřování. To se dělilo na ústní šíření a na písemné či jinak medializované. Tiskové materiály a hanobení v mediálních prostředcích s sebou nesly tresty od jednoho do pěti let.⁸⁸

Perzekuované osoby ztrácely své pracovní pozice. Uplatnění nově nacházeli často v podřadných zaměstnáních. S tím souvisel i horší finanční příjem a často těžká manuální práce. Jelikož si režim uvědomoval, jak důležitou roli hrála rodina v hodnotovém žebříčku řady odsouzených osob, neostýchal se ani odepřít studium jejich dětem.⁸⁹ V mnohých případech bylo znemožněno osobám cestování za hranice, docházelo k odebírání osobních dokladů, řidičských průkazů a někdy i mobilních zařízení. V krajních případech byly rodiny nuceny přerušit kontakty s rodinnými příslušníky, jednalo-li se o osoby, které před režimem utekly do zahraničí.⁹⁰

Situace se navíc s blížícím se rokem 1968 a jím včetně stupňovala. Pro emigraci se po ztroskotání snah o reformu a na základě politické situace v zemi rozhodly tisíce československých občanů. Tato skutečnost zaktivizovala činnost StB, která se o to více zaměřila na styky exilu a domácího obyvatelstva, což s sebou neslo další prověrky a perzekuční opatření.⁹¹ Masivní odchod obyvatel bylo třeba řešit státními orgány. Prezident Svoboda dokonce vydal amnestii pro všechny, kteří by se měli v plánu vrátit do poloviny září 1969. Navrátilců bylo pouze minimum. K masovému odsouzení emigrujících osob přesto došlo. Hlavní pohnutkou, která k tomu orgány vedla, byla výše zanechaného

---

⁸⁷ CUHRA, Jaroslav. *Trestní represe odpůrců režimu v letech 1969-1972*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1997. ISBN 8085270641., s. 18, 38.

⁸⁸ PAŽOUT, Jaroslav. *Trestněprávní perzekuce odpůrců režimu v Československu v období takzvané normalizace (1969-1989)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2017. Česká společnost po roce 1945. ISBN 9788072852055., s. 48n.

⁸⁹ GEBAUER, František. *Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948 - 1989: (statistický přehled)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993. ISBN 8085270242., s. 19n.

⁹⁰ Tamtéž, s. 27.

⁹¹ Tamtéž, s. 21.

majetku v Československu.⁹² Opuštění republiky dle § 109 bylo právě nejvíce udělovaným trestním činem v letech 1970–1972, ale i po celé období normalizace.⁹³

Případy těchto a dalších lidí, odsouzených v době existence komunistického režimu v Československu, byly později po pádu režimu přezkoumány a v roce 1990 byl vydán zákon o soudní rehabilitaci č. 119/1990 Sb., čímž se nový režim snažil alespoň částečně vypořádat s totalitní minulostí země. Kromě rehabilitace a odškodnění osob mělo dojít též k vyvození nutných opatření vůči osobám podílejících se na perzekučních praktikách.⁹⁴

V závěru je třeba shrnout dopady procesů na počátku sedmdesátých let. V této době byli potrestáni nejenže aktivní odpůrci režimu, zároveň se komunistům podařilo zastrašovací akce vůči zbytku společnosti. V rámci plánovaných voleb do zastupitelských orgánů na podzim 1971 proběhla intenzivní letáková kampaň opozice, která skončila komunistickým zásahem vůči ní. Na druhou stranu byla uskutečněna řada sociálních opatření podporujících mladé rodiny. Zklamání z politického vývoje a především z chování reformního křídla přivedlo většinu společnosti k nezájmu o politický život a orientaci na život soukromý.

---

⁹² CUHRA, Jaroslav. *Trestní represe odpůrců režimu v letech 1969-1972*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1997. ISBN 8085270641., s. 26nn.

⁹³ GEBAUER, František. *Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948 - 1989: (statistický přehled)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993. ISBN 8085270242., s. 205.

⁹⁴ Tamtéž, s. 53.

5. Federace lokomotivních čet

Rok 1968 nebyl vymezen pouze reformními snahami, ale i bojem řady uskupení o svá práva. Dlouhodobá nespokojenost s činností ROH a jejím nedostatečným zájmem o lidi, které zastupovala, přivedla skupinu železničářů k myšlence vytvoření vlastní odborové organizace. Ta měla existovat sama za sebe a pro sebe, tedy jejím cílem mělo být uspokojení požadavků a potřeb osob sdružujících se kolem železničního provozu, hájení hospodářských, sociálních a pracovních práv, a zároveň byla její existence plně nezávislá na ROH. Tato skutečnost vytvářela z nově vznikající organizace absolutní unikát v Československu. Existence nezávislého orgánu byla do té doby naprosto nemyslitelná.

Prvotním impulsem pro vznik nezávislé organizace se stalo vystoupení nespokojených železničářů v pražském rozhlasu Mikroforum 6. března 1968. Zde otevřeně kritizovali nedostatečné finanční ohodnocení a terčem útoku se staly i čelní tváře odborů. Jejich projev vybídl železničáře k společnému meetingu a k ujasnění jednotného postupu při snaze o nápravu poměrů. Odezva byla velmi silná, během dvou týdnů se uskutečnily dva srazy s více jak 500 osobami z 51 různých dep Čech i Slovenska. Přítomní vyjádřili podporu novým jarním idejím. Skupina kromě rozhlasu získala oporu v deníku Práce a Literárních listech, a ve své práci se opírala o podobné záměry letců a autobusových řidičů.⁹⁵ Přípravný výbor FLČ vydal 25. března 1968 výzvu depům v Československu, kde informoval o plánované třídní schůzi tohoto uskupení.⁹⁶ Nemělo se jednat o nově vzniklou organizaci, její základ byl položen v Československu již ke konci 19. století. S rokem 1894 byl na českém území založen Spolek strojvůdců, který zde působil během první republiky i druhé světové války, nicméně v roce 1947 došlo k jeho násilnému utlumení. Na jeho principech měla být v roce 1968 obnovena právě FLČ.⁹⁷

Jednou z prvních skupin podporujících myšlenku vytvoření samostatné organizace FLČ byla lovosická a to již ve dnech 26.–28. března 1968.⁹⁸ O měsíc později, ve dnech 29.–30. dubna 1968 došlo k ustavení úzce oborové organizace FLČ. Členství v ní bylo

---

⁹⁵ HOPPE, Jiří. „*Nás je moc, Federaci na pomoc!*“. Dějiny a současnost: kulturně historická revue. Praha: Lidové noviny, 2014, 36(2). ISSN 0418-5129., s. 18n.

⁹⁶ Státní okresní archiv v Litoměřicích, Krajská odborová rada Ústí nad Labem 1960-1989, sign. 307, Výzva všem lokomotivním depům z 3. 5. 1968.

⁹⁷ Tamtéž, Prohlášení z 9. 1. 1969, s. 23.

⁹⁸ Tamtéž, Usnesení z aktivu lokomotivních čet strojové stanice Lovosice konané ve dnech 26., 27., 28. března 1968.

dobrovolné.⁹⁹ Předsedou ÚV FLČ byl zvolen František Erba, místopředsedou Julius Síkora a tajemníkem Karel Pásek. Kromě jich se zde nacházelo ještě 12 členů a 4 kandidáti. Z tohoto množství osob musela alespoň polovina pocházet ze Slovenska.¹⁰⁰ Dubnového sjezdu se celkově zúčastnilo na 282 zástupců z 111 dep, o něž se opíralo přes 23 tisíc strojvůdců a dalších pracovníků železnic. Toto číslo tvořilo celkem 95 % veškerých osob nespokojených se stávající situací.¹⁰¹

Po celé zemi docházelo k postupnému budování jednotlivých frakcí FLČ, až dosáhla celostátní působnosti s vlivem i na Slovensku. Hlavní orgány ÚV FLČ sídlily v Praze. Federace se plně ztotožňovala s kroky reformních politiků, akceptovala Akční program KSČ a podporovala socialistické myšlenky.¹⁰² Rychlost, s jakou se zakládaly jednotlivé frakce, a potenciál organizace lze doložit na následujících číslech: K 1. říjnu 1968 spadalo pod organizaci již 84 českých a 27 slovenských poboček, které dohromady čítaly 23 770 osob. Během méně než půl roku si organizace zvládla vybudovat poměrně silnou československou základnu. Jediným problémem ovšem zůstávalo její legální uznání československými orgány.¹⁰³

Jedním z hlavních důvodů založení federace byl neodpovídající zájem ROH řešit problémy a potřeby odborů. Palčivým problémem železnice byla nadměrná pracovní doba, její délka a akutní nedostatek pracovníků, což způsobovalo nevoli k práci, prodlevy u vlakových spojů a dlouhodobou nespokojenost s vrcholnými činiteli.¹⁰⁴ FLČ v těchto bodech zcela zaplnila jeho nedostatky. Především se zaměřovala na dodržování pracovní doby, morálky a zodpovědnosti svých zaměstnanců, a na základě toho pořádala zájezdy po ČSSR, ale i do zahraničí. Dále podporovala své zaměstnance finančními prostředky, bonusy, pořádala kulturní akce, lázeňské a ozdravné pobyty, rekreace, a poskytovala příspěvky při narození potomků. Zaštiťovala přípravu a průběh pohřbů. Na pracovišti se zabývala pracovními a hygienickými podmínkami, stravováním a bezpečností práce svých zaměstnanců. Opomenuto nezůstalo ani platové ohodnocení.¹⁰⁵

ÚV FLČ se od počátku založení odborové organizace snažil o její legalizaci. Opíral se o Ústavu ČSSR článku 5 a Úmluvy č. 87 o odborové svobodě a ochraně odborového

---

⁹⁹ SOA Litoměřice, KOR Ústí nad Labem 1960-1989, sign. 307, Zpráva Ústředního výboru Odborového svazu pracovníků dopravy a spojů z 3.5.1968.

¹⁰⁰ Tamtéž, Změny stanov FLČ schválené na mimořádném plenárním zasedání dne 19. IX. 1968., s. 55.

¹⁰¹ HOPPE, Jiří. „*Nás je moc, Federaci na pomoc!*“. Dějiny a současnost: kulturně historická revue. Praha: Lidové noviny, 2014, 36(2). ISSN 0418-5129., s. 19.

¹⁰² SOA Litoměřice, KOR Ústí nad Labem 1960-1989, sign. 307, Usnesení zasedání ÚV FLČ z 29. 11. 1968/1.

¹⁰³ Tamtéž, s. 53.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 23, Prohlášení z 9. 1. 1969.

¹⁰⁵ Tamtéž, Obsah práce funkcionářů výboru ZOF a sekci při ZOF z 19. 9. 1968, s. 7.

práva, jež byla podepsána prezidentem Novotným v září 1963.¹⁰⁶ FLČ chtěla působit jako samostatná odborová organizace spadající pod ROH, nicméně s vleklými problémy vyvstala myšlenka i zcela nezávislého odborového hnutí, kterou podpořila většina jejích členů.¹⁰⁷ Ministr dopravy Řehák obdržel již 7. května od ÚV FLČ rezoluci obsahující požadavky vyhlášené na Celostátní konferenci lokomotivních čet v Praze. Dle ujištění ministra mělo být stanovisko vydáno na počátku červnových dnů. Odmítavý přístup orgánů k legálnímu uznání vyvrcholil stávkovými protesty zákonnou cestou na konci května 1968. Členové FLČ byli vybídnuti k aktivní účasti na pasivní rezistenci stanovené od 24. do 31. května. Tzv. pasivní rezistence s názvem „Bikini“¹⁰⁸ spočívala v důsledném dodržování předpisů, nařízení a pracovní doby po dobu jednoho týdne, což reálně způsobilo řadu organizačních a personálních nedostatků na železnici, neboť tím vyvstaly na povrch veškeré dosud neřešené problémy. Jednání probíhalo legální cestou na základě § 96 odst. 1 Záköníku práce a § 85 – § 97 odst. 2.¹⁰⁹ Stačilo pouze patnáct hodin, aby se situace na dráze stala pro Ministerstvo vnitra neudržitelnou.¹¹⁰

Již ke 30. červenci obdrželo vedení Federace rezoluci od Ústřední rady odborů, vlády a ÚV KSČ o konečném zamítnutí jejich žádosti. Připustili pouze možné akceptování FLČ jako zájmové organizace.¹¹¹ Po dlouhých tahanicích ani na podzim 1968 nedošlo k oficiálnímu uznání FLČ. Situace se zdála býti ještě komplikovanější. Mezi 15.–17. říjnem se ustavila nová organizace – Odborový svaz českých železničářů, jež se postavila do role oficiálního mluvčího pracovníků železnic. Na sjezd nebyli přizváni členové FLČ a nebyla jim tedy umožněna žádná forma obhajoby před útoky, které byly vůči nim vyřčeny.¹¹² Výbor Federace se proti postupu státních orgánů a MD ohradil s požadavkem tolerantního chování vůči FLČ. V případě nedodržení požadavků mělo dojít 13. prosince k hodinové protestní stávce.¹¹³ Obavy z důsledků protestní akce přivedl představitel MD k jednání o možném uznání FLČ. Erba proto vydal nařízení, na jehož základě byla stávka odložena.¹¹⁴

---

¹⁰⁶ SOA Litoměřice, KOR Ústí nad Labem 1960-1989, sign. 307, Usnesení zasedání ÚV FLČ ze dne 29. 11. 1968.

¹⁰⁷ HOPPE, Jiří. *Opozice '68: sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*. Praha: Prostor, 2009. Obzor (Prostor). ISBN 9788072602162., s. 42.

¹⁰⁸ HOPPE, Jiří. „*Nás je moc, Federaci na pomoc!*“. Dějiny a současnost: kulturně historická revue. Praha: Lidové noviny, 2014, 36(2). ISSN 0418-5129., s. 20.

¹⁰⁹ ABS, Vyšetřovací spis vedený na Jiřího Brichtu, sign. V-5449 UL, s. 262n.

¹¹⁰ HOPPE, Jiří. „*Nás je moc, Federaci na pomoc!*“. Dějiny a současnost: kulturně historická revue. Praha: Lidové noviny, 2014, 36(2). ISSN 0418-5129., s. 20.

¹¹¹ SOA Litoměřice, KOR Ústí nad Labem 1960-1989, sign. 307, Dílenskému výboru ROH ve strojové stanici Lovosice ze dne 8. 8. 1968.

¹¹² Tamtéž, s. 53.

¹¹³ Tamtéž, Usnesení zasedání ÚV FLČ ze dne 29. 11. 1968, s. 2.

¹¹⁴ Tamtéž, Usnesení zasedání ÚV FLČ ze dne 29. 12. 1968, Odložení akce 13. 12. 1968.

Federace v prosinci informovala Mezinárodní organizaci práce, Společnost pro lidská práva při OSN, žurnalisty, umělce a spisovatele. Jejich úkolem byla medializace tématu uznání FLČ mezi širokou veřejností. FLČ se v tu dobu ohradila proti postupu vyšších orgánů, které cíleně agitovaly s cílem rozvrátit tuto organizaci. Členové byli vyzváni k ignorování zasílaných proseb v zájmu zachování ducha a jednoty organizace. Též navázali styky se Svazem vysokoškolského studentstva v Čechách a na Moravě, který jim vyjádřil plnou podporu.¹¹⁵ Na oplátku se FLČ veřejně postavila za studentské listopadové vystoupení.¹¹⁶ Předseda hnutí Erba vyzdvihl sílu, kterou společně lidé v organizaci sdíleli, a odmítl hrubé nedodržování platných zákonů. „[...] *Jsmo dost silní přesvědčit svět o tom, zda zde své právo k existenci máme či nikoliv.*“ Neuznával ani způsob vyjednávání, který byl proti nim veden, uvědomoval si, že: „*jsme odborová organizace, kterou nelze zakázat ani rozpustit jen proto, že jsme někomu nepohodlní.*“¹¹⁷ V rámci svého přesvědčení se snažil o podporu a vytrvání jednotlivých členů při snaze o dosažení společných cílů. Jako celek se organizace odmítla vzdát svých požadavků.

V polovině března 1969 uspořádala Federace tiskovou konferenci, na kterou byli přizváni žurnalisté z celého Československa. FLČ zkritizovala ÚRO, která odmítla její působení pod záštitou ROH. Protože výsledné rozhodnutí dle zástupců FLČ bylo v rozporu s dohodami, které vytvořil předseda Erba s předsedou ÚRO Poláčkem, rozhodli se představitelé pro již zmíněné nezávislé pokračování organizace. Datum a místo prvního řádného pléna byly stanoveny na roční výročí založení Federace, tedy na 29.–30. duben 1969 v Brně.¹¹⁸

ÚV FLČ vydal oficiální dokument, kde se ohradil proti negativní agitaci vůči organizaci, která byla líčena jako nátlaková, ilegální (ač se opírala o platné zákony) a protisocialistická, přičemž se její členové nejednou postavili za polednový vývoj a socialismus s lidskou tváří v čele s Dubčekem a Smrkovským. Zároveň vycházela z práv a svobod zakotvených v Ústavě. V závěru se představenstvo Federace přihlásilo k MOS spadající pod SOF, která po ně byla jedinou akceptovatelnou mezinárodní odborovou centrálou se smysluplným programem.¹¹⁹

---

¹¹⁵ SOA Litoměřice, KOR Ústí nad Labem 1960-1989, sign. 307, Usnesení zasedání ÚV FLČ ze dne 17. 12. 1968.

¹¹⁶ HOPPE, Jiří. *Opozice '68: sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*. Praha: Prostor, 2009. Obzor (Prostor). ISBN 9788072602162., s. 43.

¹¹⁷ SOA Litoměřice, KOR Ústí nad Labem 1960-1989, sign. 307, Rezoluce a stanovy organizace, Informace č. 4.

¹¹⁸ Tamtéž, Informační zpráva č. 9 pro ZOF a členy ÚVF ze dne 20. 3. 1969.

¹¹⁹ Tamtéž, Rezoluce 1. řádného pléna ÚV KSČ ze dne 29.–30. 4. 1969, s. 1-3.

Ministerstvo vnitra 24. dubna vydalo konečné nařízení, které s definitivní platností odmítlo uznání FLČ a nařídilo její ukončení činnosti. K uskutečnění prvního řádného pléna nakonec vůbec nedošlo a místo něj bylo svoláno mimořádné zasedání ÚV FLČ s cílem projednání postupu při likvidaci této organizace.¹²⁰ Konečné datum likvidace se ustanovilo na 15. srpna 1969.¹²¹ Na konci roku 1969 již nebyla známa žádná činnost FLČ a proto je možno její existenci považovat za uzavřenou. Mezi bývalými členy organizace se přesto po skončení jejího oficiálního působení objevovaly dohady o tajných schůzkách některých představitelů.¹²² Řada z nich se měla krátkou dobu sdružovat v rámci zakázaných ČSD Stephenson a Československé společnosti přátel železnic.¹²³

Na obranu FLČ lze konstatovat, že dostupné prostudované prameny nenabízejí jedinou zmínku, jež by se týkala nabádání pracovníků FLČ k výkonu ilegální činnosti odporující socialistickému smýšlení či popisovala samotnou protizákonnou aktivitu. Pro pochopení negativního jednání vedoucích činitelů MV, MD a ÚRO vůči Federaci lokomotivních čet, lze vyjít z článku zaměřeného proti FLČ, který byl zveřejněn v roce 1970 v časopise *Železničář*. V něm je tato organizace líčena jako pravicová síla, jejímž úkolem je omezení moci komunistické strany v Československu a rozbití jednoty strany. Příklon k Dubčekovi vyznívá spíše jako falešný taktický plán sloužící pouze k dosažení vlastních cílů: „[...] *Federácia lokomotívnych čiat pri každej príležitosti síce zdôrazňovala a predstierala oddanosť dubčekovskému vedeniu, ale to hlavné, zachovať jednotu, vedenie FLČ nerešpektovalo.*“¹²⁴

Autor též zkritizoval nedostatečnou práci Ministerstva dopravy, která vedla ke vzniku těchto pravicových sil. Nejenže si strojvůdci dovolili uspořádat květnovou stávkou, navíc neměli být spokojeni ani s nově vzniklým odborovým svazem železničářů, který jim dle jeho názoru měl poskytnout dostatečný prostor pro vlastní vyjádření názorů. Tento bod je kategoricky v rozporu s tvrzením předsednictva FLČ, dle něhož nebyli na jednání vůbec přizváni. Opět negativně je líčena podpora FLČ vysokoškolským studentům, se kterými sdíleli heslo „*Federácia za študentov – študenti za federáciu*“, a Josefu Smrkovskému. On sám jejich podporu odmítl, čímž prohloubil deziluzi. Jako protistátně orientovaný živel se Federace měla spolčovat s podobně smýšlejícími stranami a hnutími, pro které nosili

¹²⁰ SOA Litoměřice, KOR Ústí nad Labem 1960-1989, sign. 307, Telegram z 25. 4. 1969.

¹²¹ Tamtéž, Směrnice k likvidaci FLČ z 29. 4. 1969, s. 3n.

¹²² ABS, Vyšetřovací spis vedený na Jiřího Brichtu, sign. V-5449 UL, Protokol o výsledku podezřelého z 21. 8. 1970, s. 69.

¹²³ HOPPE, Jiří. „*Nás je moc, Federaci na pomoc!*“. Dějiny a současnost: kulturně historická revue. Praha: Lidové noviny, 2014, 36(2). ISSN 0418-5129., s. 21.

¹²⁴ FORINT, Jozef. *Čo sledovala federácia lokomotívnych čiat?*. *Železničář*. Praha: Nakladatelství dopravy a spojů, 1970, (11), s. 180.

všichni ostatní nálepky zrádců a kolaborantů. Dokument Dva tisíce slov byl vnímán jako jakási „směrnice“, jak se mají kontrarevoluční živly zmocnit moci, čehož se měla držet i Federace. Ještě negativněji byl vyličen obraz K 231 jako organizace bojující za lidská práva. Otázkou ale zůstávalo pro koho? Jejich snahy byly připodobňovány situaci v Maďarsku, kde se o lidská práva měli doprošovat fašisté, kapitalisté a další kriminálníci. To samé se dle autora dělo v ČSSR. „*Pre koho chceli vydobývať ľudské práva? Pre porazené reakčné politické strany z r. 1945 alebo 1948? Pre zradcov, čo kolaborovali s hitlerovským nacizmom? Pre odsúdených za úklady proti republike? A takýto spolok odporúčali aj pre lokomotívne čaty!*“ Zakončení článku upozorňovalo na demagogii západních sdělovacích prostředků a nesmyslných očekávání. A především: „*[...] Strana nevedla a vláda nevládla.*“¹²⁵

Z výše zmíněných informací lze vypožorovat situaci a postoje, jaké se v československé společnosti na konci šedesátých a na počátku sedmdesátých let objevovaly. U moci se drželi už pouze jen konzervativní, prosovětsky a prorežimně orientované osobnosti, včetně novinářů. Ti se podíleli na každodenním přetváření reality a potlačování pravého významu společenského dění. Kult nepřítele podobně jako v 50. letech i tentokrát převážil nad demokratizující se společností v roce 1968.

---

¹²⁵ FORINT, Jozef. *Čo sledovala federácia lokomotívnych čiat?*. Železničár. Praha: Nakladatelství dopravy a spojů, 1970, (11), s. 181.

6. Život Jiřího Brichty do trestního stíhání

Jiří Brichta se narodil 1. 10. 1931 v Novém Strašecí v okrese Rakovník. Jeho otec pracoval jako dělník a zemřel v roce 1962. Matka Antonie byla v šedesátých letech již důchodkyní a bydlela v Lovosicích. Bratr Pavel, zaměstnaný v průmyslovém podniku Setuza, trvale pobýval ve Střekově. Jiří žil v Ústí nad Labem.¹²⁶ Základní a měšťanskou školu si odchodil v Praze mezi roky 1937-1946. Poté působil jako učeň ve Stalinových závodech v Záluží v Krušných horách, kde se vyučil strojním zámečnickem. Po vyučení v roce 1949 přešel do Mostu, kde své zámečnické zkušenosti zúročil v národním podniku Deli Lovosice. V letech 1950-1951 studoval Brichta na Střední průmyslové škole strojní v Mostě, kterou nedokončil. V letech 1952-1956 prošel vojenskou prezenční službou v československé armádě, kde rovněž navštěvoval vojenskou akademii v Hranicích a zároveň se propracoval do hodnosti nadporučíka. Jiří Brichta byl ženatý od roku 1951 s Annou Brichtovou, s níž však od roku 1968 nežil v jedné domácnosti. Měl s ní dvě děti, dceru Alenu (nar. 1952) a syna Vladimíra (nar. 1954). V roce 1961 byl odsouzen za ublížení na zdraví nového přítele bývalé ženy. Po určitou dobu zastával funkci vychovatele na odborném učilišti v Duchcově.¹²⁷

1. září 1957 nastoupil Brichta do lokomotivního depa v Ústí nad Labem. Zde působil jako kandidát strojvedoucího a topič. Za svoji pečlivou práci získal několikrát čestné ocenění a odměnu. Krátce na to úspěšně složil zkoušku strojvedoucího a v depu zaujmul pozici střídajícího záložníka. Díky pozitivnímu hodnocení byl jmenován do funkce staršího strojvedoucího s vlastní přidělenou lokomotivou. V traťové službě působil v rámci tzv. litoměřické zálohy, kde jezdil s manipulačními vlaky a později se stal součástí těžkotonážního hnutí¹²⁸. Jeho angažovanost však byla ještě bohatší. Vedením depa byl pověřen, aby do nově vznikající brigády socialistické práce zapojil co nejvíce strojvedoucích. To se mu nejenže podařilo, ale zároveň se jeho skupina v soutěžích umísťovala mezi nejlepšími. Jedním z Brichtových osobních vyznamenání bylo čestné uznání náčelníka depa. Za svoji perfektně prováděnou práci bez nehod a chyb na ujetých

¹²⁶ Archiv bezpečnostních složek, Vyšetřovací spis vedený na Jiřího Brichtu, sign. V-5449 UL, Protokol o výsledku podezřelého z 21. 8. 1970, s. 68n.

¹²⁷ ABS, TS/MV, TS – 894638 MV, arch. č. 11683, reg. č. 11375, Návrh na získání agenta Ministerstva vnitra z 20. 3. 1972, s. 2/6 – 3/7.

¹²⁸ Těžkotonážní hnutí sdružovalo v 50. a 60. letech 20. století strojvedoucí, jejichž úkolem bylo řízení lokomotiv s obzvláště těžkými náklady. Cílem hnutí bylo navýšit množství přepravovaného materiálu, čímž by se zvýšila efektivita železničního provozu. V praxi tato strategie nebyla příliš úspěšná. Vlaky byly pomalé a vyžadovaly náročnější a častější údržbu. Význam hnutí především sloužil propagandistickým účelům režimu.

vzdálenostech 50 000 km a 75 000 km získal bronzový a stříbrný odznak. Navíc obdržel finanční ohodnocení za odvrácení dopravní nehody. Kromě jiného měl na starosti zácvik nových strojvedoucích.¹²⁹ Ve volném čase působil jako lektor fotokroužku, v depu též zorganizoval fotografickou výstavu. Jako přispěvatel dodával fotografie do časopisu Severočeský železničář. Později byl členem ROH a ZV ROH.¹³⁰

Během svého pracovního působení v rozmezí dubna 1968 až října 1969 několikrát zastavil vlaky a uzamkl lokomotivu. K tomu došlo celkem v osmi případech. V první polovině případů prokázal ze záznamů překročení pracovní doby, což ho opravňovalo k opuštění pracoviště. Jednalo se o 4. leden, 22. leden, 13. březen a 2. říjen 1969. V druhé polovině případů prokazatelně nedodržel pracovní dobu, čímž porušil dobové směrnice nařizující dvanáctihodinovou směnu. Tyto případy se odehrály 27. dubna a 13. listopadu 1968, dále 7. dubna a 29. května 1969. V prvním případě došlo na železnici k vykolejení vlaku, což ovlivnilo chod železniční dopravy daného dne.¹³¹ Brichta proto opustil lokomotivu se souhlasem dispečera.¹³² 13. listopadu opustil pracovní pozici, neboť mu pravděpodobně nebyl přidělen jiný vlak.¹³³ 7. dubna mělo dojít k výměně vlaků, kterou odmítl, přestože byl o dění informován. Proto požádal o výměnu a nedodržení pracovní doby si byl vědom.¹³⁴ 29. května opětovně opustil lokomotivu se souhlasem dispečera.¹³⁵ K jeho jednání mohla vést nepřipravenost vlaků, samotné posádky, nebo jiné okolnosti. Bližší informace nebylo možno specifikovat, neboť si Československé dráhy neukládaly záznamy o dění na železnici.¹³⁶

Takto zněla oficiální verze. Brichta se ovšem od jara 1968 po následující rok též zapojoval do procesu pasivní rezistence vyhlášené vedením ilegální FLČ. K uzamčení lokomotiv docházelo vždy se souhlasem lokomotivního dispečera a to při překročení dvanáctihodinové pracovní směny. Pokud by dispečeré vykonávali svoji práci důkladně, včasné zajištění personálu by nevedlo k časovým prodlevám v jízdním řádu. „*Mám za to, že jim (dispečerům) tato situace vyhovovala.*“ konstatoval Brichta.¹³⁷

V říjnu 1969 byl disciplinárně potrestán za opuštění lokomotivy bez vědomí a souhlasu lokomotivního dispečera a strojmistra. Zároveň byl obviněn z nevrácení

---

¹²⁹ ABS, Vyšetřovací spis vedený na Jiřího Brichtu, sign. V-5449 UL, Protokol o výsledku obviněného z 16. 11. 1970, s. 102n.

¹³⁰ Tamtéž, s. 103.

¹³¹ Tamtéž, Protokol o výsledku svědka z 14. 1. 1971, s. 43.

¹³² Tamtéž, Protokol o výsledku obviněného z 8. 1. 1971, s. 119.

¹³³ Tamtéž, s. 120.

¹³⁴ Tamtéž, Protokol o výsledku svědka z 14. 1. 1971, s. 44n.

¹³⁵ Tamtéž, Protokol o výsledku obviněného z 8. 1. 1971, s. 122.

¹³⁶ Tamtéž, Protokol o výsledku svědka z 14. 1. 1971, s. 43n.

¹³⁷ Tamtéž, Protokol o výsledku obviněného z 22. 8. 1970, s. 74n.

rychloměrného kroužku a následného požadavku na proplacení tzv. premiovaných hodin. Aby dokázal svoji nevinu, dohledal sám mezi vrácenými věcmi svůj rychloměrný kroužek, čímž vlastní obvinění vyvrátil. Přes důkazy o tom, že nežádal o proplacení větší finanční částky, než na kterou měl nárok, byl z rozhodnutí ZV ROH zbaven funkce a přeřazen na správkárnu. Pracovní přeřazení vnímal jako křivdu a nespravedlnost. Se členy depa přišel do konfliktu ještě několikrát, když mu špatně zaznamenávali odpracované hodiny. Proti této skutečnosti se Brichta ohradil včasným doložením všech požadovaných dokladů.¹³⁸

Brichta se aktivně zapojoval i do politiky. Původně byl řadovým členem KSČ, odkud ho v roce 1950 vyloučili pro neplnění stranických povinností. O opětovný vstup nejevil zájem. Od roku 1968 vyjadřoval podporu vládním představitelům při budování „socialismu s lidskou tváří“, obdivoval „muže jara“ Dubčeka¹³⁹ i předsedu Národního shromáždění Josefa Smrkovského, neboť právě Smrkovský vyjadřoval podporu založení FLČ.¹⁴⁰ „*Jejich politický směr mi vyhovoval, protože došlo k uvolnění v názorových projevech a věřil jsem, že tato koncepce má budoucnost, protože bude založena na bázi širší demokracie.*“¹⁴¹ Během jarních měsíců byl členem Čs. strany socialistické a působil ve výboru FLČ.¹⁴² Využil kontaktů na předsedu ČSS Bohuslava Kučeru, u něhož měl lobovat v jarních měsících za uznání FLČ. Bylo mu přislíbeno možné projednání této otázky v rámci ÚV Národní fronty.¹⁴³

S počátkem okupace a československým směřováním se Brichta, jako příznivec polednového vývoje, odmítl smířit. Proti nastoupenému směru tak začal bojovat ilegální cestou, která spočívala především v hanobení vrcholných představitelů SSSR, ČSSR, šíření ilegálních tiskovin a rozmnožování zakázaných hudebních nahrávek mezi své přátele a spolupracovníky, jež měly útočný, zesměšňující nebo kritický charakter vůči probíhající politické situaci. Tyto aktivity intenzivně vykonával až do jara 1970, kdy byl v souvislosti s výročím 21. srpna zatčen a podroben trestnímu stíhání.

Vůči podobě státního systému a jeho způsobu vedení se pravidelně kriticky vyjadřoval v restauraci U ranního slunce v Ústí nad Labem od podzimu 1968 až do jara 1970,¹⁴⁴ kde se scházel se skupinou 4–8 vysokoškolských studentů a s některými svými kolegy, s nimiž sdílel ilegální letáky a tiskoviny obsahující politické názory Kriegla,

¹³⁸ ABS, Vyšetřovací spis vedený na Jiřího Brichtu, sign. V-5449 UL, Protokol o výsledku obviněného z 16. 11. 1970, s. 104n.

¹³⁹ Tamtéž, s. 248n.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 201.

¹⁴¹ Tamtéž, Protokol o výsledku obviněného z 22. 8. 1970, s. 73.

¹⁴² Tamtéž, Plán vyšetřování trestné činnosti z 10. 9. 1970, s. 270.

¹⁴³ Tamtéž, Protokol o výsledku obviněného z 22. 8. 1970, s. 74.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 75.

Pachmana a Kyncla. S nimi též vytvářel groteskní anekdoty, které považoval za vtipné, vulgární a populární. Jejich obsah byl nejčastěji namířen proti L. Brežněvovi a G. Husákovi,¹⁴⁵ kdy Husák byl přirovnáván k huse, která si z Prahy dělá svůj rybník.¹⁴⁶

K srpnovým událostem se diskutující stavěli odmítavě. Přítomnost sovětských vojsk jednotně vnímali jako okupaci, přičemž věřili, že probíhající tzv. konsolidace poměrů bude brzy ukončena a nahrazena opětovným polednovým vývojem. V hospodářských otázkách se přikláněli k Šikovi a západním mocnostem, neboť si uvědomovali negativní ekonomický dopad sovětské spolupráce s Československem.¹⁴⁷ K odstranění Dubčeka na jaře 1969 a ukončení reformního procesu se Brichta vyjádřil následovně: „*Vzájemně jsme si dodávali sebedůvěry utěšováním, že stávající situace se neudrží a že se vrátí „Jaro 1968“.* Všichni jsme vystupovali jako stoupenčí Dubčeka a jeho společníků – spolupracovníků. Z toho důvodu jsme odsuzovali vyřazení Dubčeka z politického života a porážku jeho politického směru jsme těžce nesli.“¹⁴⁸ Brichta se též podílel na rozšiřování tiskovin. Jednou z nich byl leták *Drazí spoluobčané* vyzývající československé obyvatelstvo k protestním akcím u příležitosti ročního výročí okupace a hanící Husáka, Bilaka a Indru. S obsahem letáku seznámil nejen studenty a další přítomné v restauraci, ale i pracovníky lokomotivního depa.¹⁴⁹

Druhou ilegální činností bylo rozšiřování magnetofonových nahrávek mezi své přátele a spolupracovníky depa, s nimiž sdílel podobné politické názory. Nahrávky se nacházely celkem na třech páskách, jejichž původci byli Brichtovi přátelé. První páska obsahovala záznam vysílání Československého rozhlasu z 21. srpna 1968, dále nikdy nevysílaný silvestrovský pořad Československého rozhlasu ze stejného roku, protestsongy Karla Kryla a v neposlední řadě protisovětské výzvy a rezoluce. Především poslech zakázaného Silvestra 1968 vzbuzoval v Brichtovi nadšení. Přeci jen se jednalo o obsah, jenž nebyl dostupný běžné veřejnosti. Kopie s tímto obsahem vytvářel na magnetofonech svých známých u nich doma i v jeho bytě. Druhá páska obsahovala například záznam Palachova pohřbu. Její šíření probíhalo od podzimu 1969 až do jara 1970.¹⁵⁰

Dále se na páskách nacházel záznam vystoupení Kabaretu Hohe, protirežimní Hlustvisihák, scénka s Holcmanem a Budínem, a scénka *Kontrola bytů*. Všechny se

---

¹⁴⁵ ABS, Vyšetřovací spis vedený na Jiřího Brichtu, sign. V-5449 UL, Protokol o výsledku podezřelého z 21. 8. 1970 s. 69.

¹⁴⁶ Tamtéž, Protokol o výsledku obviněného z 22. 8. 1970, s. 76.

¹⁴⁷ Tamtéž, Protokol o výsledku obviněného z 22. 8. 1970, s. 76n.

¹⁴⁸ Tamtéž, Protokol o výsledku podezřelého z 21. 8. 1970 s. 69.

¹⁴⁹ Tamtéž, Protokol o výsledku obviněného z 22. 8. 1970, s. 77.

¹⁵⁰ Tamtéž, Protokol o výsledku obviněného z 22. 8. 1970, s. 78.

vztahovaly k silvestrovskému vysílání.¹⁵¹ Proti okupaci se vymezovaly i písně Kubišové, Spáleného a Černocho, dále např. píseň „*Běž domů, Ivane, čeká tě Nataša*“.¹⁵² V záznamu silvestrovského pořadu z roku 1968 je zároveň napadán Dubčekův styl vlády a jeho neschopnost odolávat tlaku Sovětského svazu¹⁵³ se slovy, že „*jsme nejvzornější stát vůbec v tom společenství národů, ano, my totiž se nevměšujeme ani do vlastních záležitostí*“.¹⁵⁴ Opomenuty nezůstávají ani hokejové události z března 1969.

Kromě jiného se na páskách nacházel záznam českého vysílání BBC,¹⁵⁵ vyjádření předních novinových periodik The Guardian a Daily Telegraph k sovětské intervenci do ČSSR a dopadu podepsání moskevského protokolu na suverenitu země.¹⁵⁶ Stopy nahrávek pocházely z běžně prodávaných gramofonových desek, nezávadná část silvestrovského pořadu údajně z televizního záznamu.¹⁵⁷ Za poskytnutí kopie nahrávky měl na oplátku od svého kolegy získat fotografie z Palachova pohřbu. Palachovi neznámý jedinec vyzdobil fotografiemi vývěsní skříňku v železniční stanici Všetaty. Dle Brichty byl autorem právě jeho kolega, který se k činnosti ale nikdy nepřiznal.¹⁵⁸ Brichta si vlastní magnetofon pořídil až na jaře 1970. Dle jeho slov docházelo k rozšiřování tohoto materiálu „*[...] z důvodu legrace, nikoliv pro jejich politický význam*“.¹⁵⁹

---

¹⁵¹ ABS, Vyšetřovací spis vedený na Jiřího Brichtu, sign. V-5449 UL, Protokol o výsledku obviněného z 7. 10. 1970, s. 88.

¹⁵² Tamtéž, s. 89.

¹⁵³ Tamtéž, Přepis z magnetofonového záznamu z 27. 8. 1970, s. 48.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 51.

¹⁵⁵ Tamtéž, Protokol o výsledku obviněného z 7. 10. 1970, s. 90.

¹⁵⁶ Tamtéž, Přepis z magnetofonového záznamu z 27. 8. 1970, s. 47n.

¹⁵⁷ Tamtéž, Protokol o výsledku obviněného z 7. 10. 1970, s. 92.

¹⁵⁸ Tamtéž, Protokol o výsledku obviněného z 4. 11. 1970, s. 99.

¹⁵⁹ Tamtéž, Protokol o výsledku obviněného z 7. 10. 1970, s. 92.

7. Trestní stíhání

Jiří Brichta byl zadržen v rámci akce „JIRÍ“ 21. srpna 1970, tedy přesně dva roky po začátku okupace, pro podezření z trestné činnosti hanobení republiky a jejího představitele dle § 103 a nepřekážení trestného činu dle § 164 trestního zákona.¹⁶⁰ Současně mu byla provedena domovní prohlídka, přičemž byly nalezeny tři výše zmiňované magnetofonové pásky a protinormalizační letáky.¹⁶¹ Usnesením vyšetřovacího odboru StB v Litoměřicích ze stejného dne zahájil mjr. J. Ježerský trestní stíhání Jiřího Brichty podle § 98 odst. 1 trestního zákona o podvracení republiky. Důvodem k tomuto rozhodnutí stalo údajné projevování negativních názorů vůči socialismu a politického vedení státu. Proti republice se od srpna 1968 až do května 1970 údajně dopustil podvratné činnosti, čímž měl hanobit nejen politiku státu, ale i negativně ovlivnit vztahy ČSSR a SSSR. Obvinění se vztahovalo na urážky vrcholných činitelů těchto zemí, ale i k účasti na pasivní rezistenci, což mělo mít razantní dopad na ekonomiku socialistického Československa.¹⁶² Významnou roli hrálo Brichtovo členství ve FLČ. O den později byl Brichta vzat do vazby.¹⁶³ Možnost stížnosti proti tomuto rozhodnutí nevyužil, nicméně si zažádal o obhájce.¹⁶⁴

Brichta byl k výsledkům předvoláván pravidelně. S vyšetřovateli se dle dochovaných záznamů setkal minimálně sedmnáctkrát od 21. srpna 1970 až do 13. ledna 1971 s intenzitou až čtyřikrát za měsíc. Do kauzy se zapojilo celkem 29 svědků. Mezi nimi byli pracovníci drah, kteří se hlásili k FLČ, rodinní příslušníci a Brichtovi přátelé, mezi které šířil závadné nahrávky. Již při prvním výslechu Brichta doznal svoji vinu a akceptoval uvalená obvinění. To v pozdějších dnech nejednou zopakoval. Upozorňoval též na změnu postoje nejen k prováděné činnosti, ale i v otázce vztahu k režimu.¹⁶⁵ Dle jeho slov při tzv. pasivní rezistenci pouze plnil nařízení ÚV FLČ a svou činnost neshledával nežádoucí až do zániku organizace v dubnu 1969. Jejím plněním vyvstaly na povrch neřešené problémy, na které muselo Ministerstvo dopravy reagovat.¹⁶⁶

---

¹⁶⁰ ABS, Vyšetřovací spis vedený na Jiřího Brichtu, sign. V-5449 UL, Protokol o zadržení ze dne 21. 8. 1970, s. 2.

¹⁶¹ Tamtéž, Protokol o vydání věci ze dne 22. 8. 1970, s. 3.

¹⁶² Tamtéž, Usnesení o zahájení trestního stíhání ze dne 21. 8. 1970, s. 1.

¹⁶³ Tamtéž, Protokol ze dne 25. 8. 1970, s. 9.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 10.

¹⁶⁵ Tamtéž, Protokol o výslechu obviněného z 22. 8. 1970, s. 74.

¹⁶⁶ Tamtéž, Protokol o výslechu zadrženého z 25. 8. 1970, s. 8.

Jako motiv vlastního jednání uvedl Brichta invazi vojsk Varšavské smlouvy a následnou náhradu Dubčeka Husákem, čímž „jsem měl za to, že se stala křivda nám i Dubčekovi a tím i na mně.“¹⁶⁷ S postupem politických elit po srpnu 1968 nesouhlasil, reformisty vnímal jako zrádce a kolaboranty.¹⁶⁸ Druhým motivem měl být konflikt s předsedou ZO KSCČ, který vygradoval v ignoranci a opomíjení Brichtovy BSP.¹⁶⁹ Ilegálních aktivit měl zanechat na základě rodinných důvodů, přičemž uvedl především svatbu své dcery. Na jaře 1970 si prý začal uvědomovat dopady svých činů.¹⁷⁰

Vyšetřování, původně plánované na dva měsíce, se vlivem pomalého vyslýchání svědků a nedostatečných důkazů stále prodlužovalo. Zpoždění bylo zároveň způsobeno pozdním dodáním znaleckých posudků, které rozebíraly Brichtův pracovní výkon.¹⁷¹ K objasnění původu některých nahrávek rovněž chybělo vyjádření Československého rozhlasu. V podzimních dnech se objevily i další komplikace. Brichtův původní obhájce tuto kauzu odmítl a proto bylo nutné sehnat jeho náhradníka. Tím se stal JUDr. Kadlec, o kterého zažádal Brichtův bratr Pavel.¹⁷²

Většina svědků vypovídajících v kauze Jiřího Brichty se distancovala od spoluúčasti na jakékoliv ilegální činnosti spočívající v poslechu a vlastnění zakázaných nahrávek nebo šíření letáků. Tím se jejich výpovědi odlišovaly od tvrzení Brichtových. Existenci ilegální činnosti potvrdili pouze Brichtova družka a někteří z jeho kolegů, od nichž měl získat nahrávky nebo letáky s protistátními projevy.¹⁷³ Zcela odlišně od ostatních svědků vypovídal Brichtův zeť, který se domníval, že obviněný měl určitý podíl v ilegální organizaci, jejímž cílem byla řada protistátních úkonů. Především jmenoval únos čelních představitelů ČSSR z Čech na Slovensko za použití aut a zbraní. Základna tajného uskupení měla sídlit v Praze a působit po celé zemi. K únosům prý docházelo z důvodů věznění některých z představitelů tajné organizace, proto její členové chtěli unesenou osobu pustit až v momentě, kdy by se opačná strana zachovala stejným způsobem. Brichta se dle zetě vychloubal mezinárodním ohlasem, který by celá akce přinesla.¹⁷⁴ On sám se vůči výpovědi ohradil, shledal jí absurdní a vymyšlenou, přičemž odmítl jakoukoliv vlastní

---

¹⁶⁷ ABS, Vyšetřovací spis vedený na Jiřího Brichtu, sign. V-5449 UL, s. 9.

¹⁶⁸ Tamtéž, Protokol o výslechu obviněného z 22. 8. 1970, s. 74.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 73.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 79.

¹⁷¹ Tamtéž, Žádost o prodloužení lhůty vyšetřování a vazby z 13. 10. 1970, s. 11n.

¹⁷² Tamtéž, Protokol o výslechu obviněného z 11. 9. 1970, s. 85.

¹⁷³ Tamtéž, Protokol o výslechu svědka z 11. 11. 1970, s. 210.

¹⁷⁴ Tamtéž, Protokol o výslechu svědka z 30. 9. 1970, s. 147.

spojitost s podobnými protistátními aktivitami.¹⁷⁵ Zeťova výpověď byla následně po ústní konfrontaci s Brichtou během vyšetřování stažena.¹⁷⁶

Během vyšetřování obdržel mjr. Ježerský několik posudků. Proti obsahu politicko-hospodářského hodnocení, vypracovaného lokomotivním depem Ústí,¹⁷⁷ se Brichta ohradil s tím, že „*je v některých částech nepravdivé a já se jím cítím poškozen.*“¹⁷⁸ Největší výhrady měl k popisu své podprůměrné pracovní morálky, proti němuž argumentoval řadou získaných ocenění. K celému posudku podal následující prohlášení: „*Z posudku i z jednání, které se mnou v poslední době v depu bylo vedeno, mám dojem, že někdo je vůči mně neobjektivní.*“¹⁷⁹ Zpráva lokomotivního depa Ústí hovořila o jeho hrubém a vychloubavém chování, na druhou stranu podpořila Brichtovu verzi o uzamykání lokomotiv.¹⁸⁰ Přizvaní znalci a odborníci na železniční dopravu, Ing. Karel Kvarda a Jaroslav Šimek, se nesnažili Brichtovi znepríjemnit průběh vyšetřování. Jejich závěry tak spíše hovořily v Brichtův prospěch, kdy jednal dle platných předpisů a tím podpořili jeho výpověď.¹⁸¹

Na počátku prosince obdrželi vyšetřovatelé dvě prosby o milost. Jedním z autorů byla družka Jiřího Brichty Anna Žáková. Druhá prosba pocházela od členů lokomotivního depa Ústí. Obě zůstaly prakticky bez povšimnutí. Ve stejném měsíci se Brichta ohradil proti násilným praktikám vyšetřujících StB, proto mu byl určen prokurátor, který měl být přítomen probíhajícímu výsledku.¹⁸²

Začátek ledna přinesl řadu nových informací do průběhu vyšetřování. Především Československý rozhlas se vyjádřil k původu nahrávek zmíněných v procesu. Většina záznamů byla archivována a nikdy se nedostala do vysílání. Konkrétně se jednalo o Kabaret Hohe, Štuchalovu předkonferenci v Rokoku, scénky „Kape to“, „Pidivajzlice“, „Čekárna“, „Návštěva“ a písně „Jdi domů Ivane“ a „Vojna veselá“. Vysílání ze srpna 1968 spolu s projevem Smrkovského bylo skutečně rozhlasem vysíláno.¹⁸³ Existence

---

¹⁷⁵ ABS, Vyšetřovací spis vedený na Jiřího Brichtu, sign. V-5449 UL, Protokol o výsledku obviněného z 18. 12. 1970, s. 115.

¹⁷⁶ Tamtéž, Protokol o výsledku obviněného z 27. 12. 1970, s. 117n.

¹⁷⁷ ABS, Vyšetřovací spis vedený na Jiřího Brichtu, sign. V-5449 UL, Politicko-hospodářské hodnocení z 11. 9. 1970, s. 236.

¹⁷⁸ Tamtéž, Protokol o výsledku obviněného z 16. 11. 1970, s. 101.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 103.

¹⁸⁰ Tamtéž, Odpověď na dopis VS z 23. 11. 1970, s. 238.

¹⁸¹ Tamtéž, Usnesení z 16. 11. 1970, s. 18n.

¹⁸² Tamtéž, Příloha k žádosti o milost z 3. 12. 1970, s. 268n.

¹⁸³ Tamtéž, Vyhlášení stanoviska Československého rozhlasu z 6. 1. 1971, s. 65.

gramofonových desek s protestsongy Karla Kryla a záznamem z Palachova pohřbu byla potvrzena.¹⁸⁴

11. ledna 1971 obdrželi Jiří Brichta i jeho advokát JUDr. Kadlec zprávu o výsledku vyšetřování,¹⁸⁵ s nímž byli seznámeni 15. ledna 1971 v litoměřické věznici dle § 166 odst. 7 a 8 tr. řádu. Obvinění¹⁸⁶ se zakládalo především na rozšiřování magnetofonových nahrávek, letáků a slovních anekdotách. Jiné skutky mu nebyly dokázány.¹⁸⁷ 15. března 1971 vynesl krajský soud v Ústí nad Labem nad Brichtou rozsudek. Ten byl následovný: „V době od roku 1968 do jara 1970 v Ústí nad Labem a jinde v přítomnosti více osob se dopouštěl pobuřujících a hanobících útoků proti představitelům našeho státu a SSSR, zejména proti prvnímu tajemníku ÚV KSČ dr. Husákovi a generálnímu tajemníku ÚV KSSS Brežněvovi, proti spojeneckým a přátelským vztahům k SSSR, přehrával v přítomnosti dalších osob magnetofonové pásky obsahující části silvestrovského pořadu čs. rozhlasu z roku 1968, které nebyly schváleny ke zveřejnění pro svůj politický závadný obsah pro hrubé urážky SSSR a našeho společenského a státního zřízení, čehož si byl obžalovaný vědom a umožnil dalším osobám nahrávky tohoto pořadu na jejich magnetofonové pásky. Tedy pro nepřátelství k socialistickému společenskému a státnímu zřízení obviněný prováděl podvratnou činnost proti jejímu společenskému a státnímu zřízení a proti jejím mezinárodním zájmům, čímž se dopustil tr. činu podvracení republiky dle § 98 odst. 1 tr. zákona.“¹⁸⁸

Dle § 98 odst. 1 tr. zákona mohla být trestní sazba stanovena na 1 až 5 let odnětí svobody.¹⁸⁹ Návrh prokurátora byl stanoven na osmnáctiměsíční trest. Protože rozsah trestní činnosti nebyl příliš rozsáhlý a konkrétní důsledky nebyly objasněny, přihlédl Krajský soud v Ústí nad Labem k některým polehčujícím okolnostem. Konkrétně vyzdvihl osobní aktivitu vyslychaného při objasňování trestní činnosti, který si uvědomoval chybné jednání, jehož se dopustil. Kvůli délce trvání ilegální činnosti nebylo možné stanovit podmíněný trest. Soud tedy přihlédl k návrhu prokurátora a tedy ke spodní polovině zákonné sazby dle § 98 odst. 1 tr. zákona, což odpovídalo 18 měsícům nepodmíněně.¹⁹⁰ Pro výkon svého trestu byl zařazen do první nápravně výchovné skupiny.¹⁹¹

¹⁸⁴ ABS, Vyšetřovací spis vedený na Jiřího Brichtu, sign. V-5449 UL, Záznam z 6. 12. 1970, s. 67.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 245n.

¹⁸⁶ Obžaloba prokurátorky JUDr. Heřmanové se nedochovala.

¹⁸⁷ ABS, Vyšetřovací spis vedený na Jiřího Brichtu, sign. V-5449 UL, Zpráva o výsledcích vyšetřování z 14. 1. 1971, s. 252-253.

¹⁸⁸ Tamtéž, Rozsudek jménem republiky ze dne 15. 3. 1971, s. 276.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 278.

¹⁹⁰ Tamtéž.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 276.

Proti rozsudku podal Brichta odvolání k Nejvyššímu soudu ČSR. Ohradil se především vůči nařčení z hanobících útoků. Dle jeho vyjádření se skutečně několikrát vyjádřil k politickým otázkám podzimních dní 1968, ale ani v jednom případě nedošlo z jeho strany k napadání těchto činitelů. Možnou pochybnost nahrávek silvestrovského pořadu si uvědomoval, každopádně je neshledával ilegálními. Jeho žádost byla projednána a přezkoumána dle § 254 odst. 1 tr. řádu 5. května 1971, přičemž byla nakonec zamítnuta a pravomoc rozsudku potvrzena jako konečná. Brichta byl zařazen pro výkon trestu do první nápravně výchovné skupiny.¹⁹² Trest si odpykal do 21. února 1972 V Ústavu nápravné výchovy v Žacléři.¹⁹³

---

¹⁹² ABS, Vyšetřovací spis vedený na Jiřího Brichtu, sign. V-5449 UL, Usnesení nejvyššího soudu ČSR z 5. 5. 1971, s. 279.

¹⁹³ ABS, TS/MV, TS – 894638 MV, arch. č. 11683, reg. č. 11375, Návrh na získání agenta min. vnitra z 20. 3. 1972, s. 3/7.

8. Život Jiřího Brichty po propuštění

Z Brichtova osobního a pracovního života po ukončení výkonu trestu nejsou známy téměř žádné informace. Dochované prameny hovoří pouze o jeho opětovném návratu k povolání, kterému zasvětil hlavní část svého života a které nade vše miloval, k práci na železnici. Do tohoto prostředí se vrátil 1. března 1972 v Děčíně. To mu bylo umožněno především skrze spolupráci s orgány MV, jehož zástupci ho ještě před propuštěním navštívili v Žacléři, aby ho donutili ke spolupráci. K té údajně svolil bez nátlaku dobrovolně. 20. března 1972 podal poručík Kmoníček návrh k získání nového tajného spolupracovníka, Jiřího Brichty na základě vlasteneckých pohnutek.¹⁹⁴ Orgány MV a ÚNV Žaclěř s ním byly ochotny jednat především díky vazbám na FLČ, kde dlouhou dobu působil a udržoval si pozitivní styky. Brichtovým motivem se jevila snaha o nápravu jeho vztahu k socialismu a zároveň touha po obnovení pracovní činnosti na železnici.¹⁹⁵ V otázce spolehlivosti se StB opírala převážně o Brichtovu angažovanost před rokem 1968. Konkrétně se jednalo o brigádu soc. práce a pomocníka VB.¹⁹⁶ Oficiálně se novým spolupracovníkem stal 25. května 1972 na děčínském oddělení StB.¹⁹⁷ Do evidence spolupracovníků StB bylo zaneseno Brichtovo jméno ke 2. červnu 1972 pod krycím jménem „JIRÍ“. Ten náležel pod poručíka Stanislava Kmoníčka při 2. odboru, 5. oddělení StB v Ústí nad Labem.

Brichta působil jako informátor o situaci a vztazích na pracovišti. Informace se nejčastěji vztahovaly k současným nebo bývalým členům FLČ, kteří o Brichtově spolupráci neměli tušení a vše ho po návratu z vězení přijali mezi sebe. Zprávy donášel především na Jindřicha Váňu, Mirko Kristla, bývalého předsedu FLČ Františka Erbu nebo Vojtěcha Šťastného.¹⁹⁸ Především Šťastný byl jedním z iniciátorů myšlenky založení FLČ. Státní bezpečnost rovněž přivedl na řadu dalších jmen, např. na Juliuse Síkoru, který disponoval poměrně blízkými vazbami na Alexandra Dubčeka.¹⁹⁹ Též byl seznámen s akcí „V BOJ“. Kontrolou Brichtova výkonu byl pověřen TS „DAVID“. S veškerým průběhem i obsahem Brichta vědomě a dobrovolně souhlasil.²⁰⁰

¹⁹⁴ Archiv bezpečnostních složek, TS/MV, TS – 894638 MV, arch. č. 11683, reg. č. 11375, s. 1/5.

¹⁹⁵ Tamtéž s. 3/7.

¹⁹⁶ Tamtéž s. 6/10.

¹⁹⁷ Tamtéž, Plán vázání z 25. 5. 1972, s. 7/11.

¹⁹⁸ Tamtéž, Návrh na získání agenta min. vnitra z 20. 3. 1972, s. 4/8-5/9.

¹⁹⁹ Tamtéž, Memorandum z 31. 5. 1972, s. 11/15.

²⁰⁰ Tamtéž, Plán vázání z 25. 5. 1972, s. 7/11.

Před oficiálním započítím spolupráce podstoupil jmenovaný prověrku provedenou TS DAVIDEM. Pro tajnou komunikaci mu bylo stanoveno heslo, které znělo následovně:

„ Standa Vám vzkazuje, že má pro Vás třpytky na ryby.

Který Standa?

No přece z Lovosic. “²⁰¹

Během schůzek s orgány MV tlumočil politické postoje svých spolupracovníků. Při objasňování akce „V BOJ“ spojené se smrtí Palacha, se Brichta zmínil i o angažovanosti některých kolegů, kteří byli na pohřbu přítomni. U jiných upozorňoval na časté návštěvy NDR a záměrné změny ve směnách strojvedoucích, kteří nechtěli být v Ústí nad Labem „na očích“. Význam zejména poslední zprávy ovšem nebyl jasný.²⁰²

Během spolupráce s MV navázal Brichta mnohé přátelské vztahy s pracovníky depa, čímž plnil uložené požadavky. Jedním z nich byl např. Kurt Špulák, kterého lze v seznamech ABSČR nalézt pod jménem „VYZVĚDAČ“ nebo „ŘIDIČ“. Hlavní část agenturního spisu byla spojena se jménem Vojtěcha Šťastného, se kterým se pravděpodobně velmi často stýkal a konverzoval. Pro způsob vedení rozhovoru s podezřelým podstoupil Brichta nejednou dokonce odbornou instruktáž. Za svoji odvedenou práci byl několikrát pozitivně finančně ohodnocen, což vyplývá z několika návrhů na odměnu.²⁰³

Spis také hovoří o seznamu osob, jichž se dokumenty v něm uložené měly týkat, ale dochované materiály se o nich nezmiňují. Např. Jiří Herzina byl vedený pod jménem „JÍRA“, Jaroslava Jedličková pod jménem „TEREZA“, Libuše Fraňková jako „REDAKTORKA“, Karel Pásek nesl označení „TAJEMNÍK“ a Jaroslav Kubík měl jméno „JARDA“.²⁰⁴

Poslední srpnový den roku 1977 podal náčelník Kmoníček návrh na ukončení spolupráce s TS Jiřím. V něm zhodnotil Brichtův přínos pro tajné vyšetřování především v kauzách „FEDERANT“ a „BORIS“, dále pak množství získaných informací ohledně FLČ. Hlavními důvody k ukončení spolupráce se údajně jevil sklon k alkoholu, řada problémů v

²⁰¹ ABS, TS/MV, TS – 894638 MV, arch. č. 11683, reg. č. 11375, Memorandum z 31. 5. 1972, s. 12/16.

²⁰² Tamtéž, Zpráva o získání ke spolupráci z 29. 5. 1972, s. 17/21.

²⁰³ Tamtéž, Seznam dokumentů, list 1-3.

²⁰⁴ Jména osob viz <https://www.abs-cr.cz/jmenne-evidence/> nebo ABS, TS/MV, TS – 894638 MV, arch. č. 11683, reg. č. 11375, Seznam osob nacházejících se ve svazku č. 11375.

soukromém životě a především nevhodné chování, kterého se údajně dopouštěl. Ukončení vztahu s přítelkyní ho mělo přivést k psychickým problémům, kvůli kterým se již do lokomotivního depa nevrátil. Naposledy se s pracovníky MV sešel 14. července 1977, přičemž obdržel finanční odměnu a o dva měsíce později – 24. září s ním byla rozvázána spolupráce.²⁰⁵

Většina spisového materiálu se do dnešní doby nedochovala. K 31. srpnu 1977 spis obsahoval 209 listů. Pracovníci MV poté provedli důkladnou redukci v takovém množství, že do dnešní doby zůstalo zachováno pouze 23 číslovaných stránek a dochovaný seznam dokumentů, které měl spis obsahovat.

---

²⁰⁵ ABS, TS/MV, TS – 894638 MV, arch. č. 11683, reg. č. 11375, Návrh na ukončení spolupráce z 31. 8. 1977, s. 206/24 – 209/27.

Závěr

Sovětská invaze v srpnu 1968 vzbudila mezi československým obyvatelstvem intenzivní vlnu odporu, která se v různé míře projevovala i v následujících dvou letech. Odpor byl charakteristický řadou občanských nepokojů, lidé v ulicích projevovali nesouhlas s přítomností okupačních vojsk, mezi obyvatelstvem se hojně začaly šířit letáky kritizující poměry v zemi a dále např. docházelo k manipulacím s cedulemi označujícími ulice měst. Registrovat rovněž můžeme řadu demonstrací, sabotáže a jiné. Za projevy po začátku okupace v roce 1968 režim ještě netrestal. StB si přesto vedla podrobné záznamy o podezřelých osobách a organizacích nesouhlasících s nastoleným politickým směrem. S tím souvisela i existence agenturní sítě, která se ale hojně rozvinula na počátku sedmdesátých let.

Za zlom v trestání odpůrců režimu lze považovat vydání tzv. pendrekového zákona den po demonstracích při příležitosti ročního výročí okupace v srpnu 1969. Toto výročí bylo posledním větším celospolečenským vystoupením vůči státnímu směřování až do konce osmdesátých let. Zákonné opatření č. 99/1969 odstartovalo masovou perzekuci všech projevů odporu vůči režimu menšího i většího rozsahu. K zahájení trestního stíhání v podstatě stačil pouhý náznak. Problémy s postihem měl režim i zevnitř. To se projevovalo především v roce 1969, kdy soudy měly tendenci obviněné spíše propouštět než odsuzovat. Od podzimu 1969 stihl postih i osoby, které se dopouštěly narušování veřejného pořádku i před 22. srpnem 1969. Tím vzrostl počet obětí trestních represí. Výrazná vlna zatýkání a soudních procesů byla uskutečněna v létě 1970. K mnohým zatčením došlo ve dnech blížícího se druhého výročí okupace a i krátce po něm. Většina těchto lidí byla odsouzena v následujícím roce za skutky uskutečněné od začátku invaze.

Jednou z osob, která byla v létě 1970 zatčena za provádění protirežimních aktivit byl i Jiří Brichta. Ten byl po dlouhých výsleších 15. března 1971 odsouzen za podvracení republiky dle § 98 odst. 1 trestního zákona k osmnáctiměsíčnímu trestu. Přestože byl na počátku zatčen pro podezření z páčání trestné činnosti na železnici, kdy měl jako strojvedoucí zastavovat lokomotivy a tím poškozovat socialistickou ekonomiku, nebyla mu tato činnost dokázána. K případu byli přivoláni znalci, kteří ovšem konstatovali nedostatečné množství důkazů, které by potvrdilo Brichtovu vinu. Jednalo se tedy o osoby, které se mu nesnažily cíleně v procesu přihoršit. Zásadní byla i skutečnost, že si Československé dráhy nevedly dlouhodobé záznamy o dění na železnici, čímž nebylo

možné dohledat informace o konkrétních dnech. Zda skutečně prováděl tuto činnost záměrně se s ohledem na dny, kdy k zastavování lokomotiv docházelo, můžeme jenom domnívat. Jisté je, že se podílel na tzv. pasivní rezistenci vyhlášené vedením FLČ, jíž byl členem. Členství v této organizaci mohlo být rovněž jedním z motivů, proč došlo k jeho zatčení. V kauze bylo vyslechnuto minimálně 28 svědků. Toto číslo je působivé především z toho důvodu, že ani jeden z nich nepřiznal žádné ilegální aktivity vykonávané pod hlavičkou FLČ, kdy závadnost této organizace nebyla dokázána ani z dostupných pramenů. Řada z vyslychaných dokonce odmítla Brichtovu výpověď o tom, že by se vzájemně dopouštěli hanobení veřejných činitelů, nebo jiným způsobem bojovali proti režimu.

Obžaloba Jiřího Brichty se zakládala především na hanobení vrcholných představitelů státu a na rozšiřování magnetofonových nahrávek, k čemuž se nejednou ve své výpovědi přiznal. Nutno podotknout, že tuto činnost v zápětí při podání odvolání vůči výsledku vyšetřování odvolal s tím, že řadu výroků a magnetofonové nahrávky sdílené s přáteli nepovažoval za škodlivé a že jeho činnost nebyla účelná. Ani to mu ke změně výsledku nepomohlo. Během výzkumu bylo zjištěno, že některé z nahrávek Československého rozhlasu, zmíněných v této práci, nebyly nikdy vysílány, což nás přivádí k otázce, jak se tedy strojvůdci k těmto stopám dostali. Tím se otevírá nový prostor možného bádání v tomto tématu.

Pozoruhodné na Brichtově životě jsou obzvláště jeho aktivity po propuštění z vězení už z toho důvodu, že se na počátku vypracovávání této práce nepředpokládala možná spolupráce s orgány MV. V březnu 1971 se údajně bez nátlaku pracovníků StB rozhodl stát tajným spolupracovníkem MV. Pohnutky, které ho k tomuto rozhodnutí měly vést, nejsou bohužel známy. Jisté je, že významnou roli hrál požadavek opětovného zaměstnání na železnici, čehož StB využila. Brichtovým úkolem tak bylo donášet na své současné a bývalé kolegy, čímž navedl StB na řadu nových stop. Ty mohly být motivem k dalším vyšetřovacím procesům ve skupině kolem FLČ, která, jak je známo, byla komunisty považována za nátlakovou a kontrarevoluční organizaci i přes množství důkazů, které hovořily v její prospěch. Co se týče této organizace, bylo především zajímavé kontrontovat dobově poplatný článek v časopise *Železničář* s dochovanými písemnými prameny vydanými ÚV FLČ. Těžko si představit, jak by se vyvíjela tato organizace nadále, pokud by se jí skutečně podařilo prosadit svoji nezávislost. To už ale zůstane pouze domněnkami.

Seznam použitých zdrojů

Archivní prameny

Archiv bezpečnostních složek, Vyšetřovací spis vedený na Jiřího Brichtu, sign. V-5449 UL
Archiv bezpečnostních složek, TS/MV, TS – 894638 MV, arch.č. 11683, reg.č. 11375
Státní oblastní archiv v Litoměřicích, Krajská odborová rada Ústí nad Labem 1960-1989, sign. 307

Tištěné prameny

FORINT, Jozef. *Čo sledovala federácia lokomotívnych čiat?*. Železničář. Praha: Nakladatelství dopravy a spojů, 1970, (11). s. 180-181.

PECKA, Jindřich. *Dělnické výbory na obranu svobody tisku (1968): Edice pramenů*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993. ISBN 8085270250.

VANĚK, Miroslav, ed. *Mocní? a Bezmocní?: politické elity a disent v období tzv. normalizace : interpretační studie životopisných interview*. Praha: Prostor, 2006. ISBN 807260161x.

Elektronické prameny

VILÍMEK, Tomáš: *Občanská společnost a její význam v období Pražského jara*, In: Paměť a dějiny, roč. 2, 2008, č. 2, s. 6-17 (online: <https://www.ustrcr.cz/publikace/pamet-a-dejiny-22008/>)

Literatura

BÁRTA, Miloš. *Československo roku 1968*. Praha: Parta, 1993. ISBN 8090133789.

BOBULOVÁ, Barbora. *Ekonomické reformy v ČSSR v 60. letech* [online]. Brno, 2011 [cit. 2018-06-01]. Dostupné z: <<https://is.muni.cz/th/ke6gd/>>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta. Vedoucí práce Petr Musil.

BLAŽEK, Petr, ed. *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968-1989*. Praha: Dokořán, 2005. ISBN 8073630079.

- CUHRA, Jaroslav. *Trestní represe odpůrců režimu v letech 1969-1972*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1997. ISBN 8085270641.
- CYSAŘOVÁ, Jarmila a Josef SÍGL. *Kalendárium roku 1968: Říjnové události*. Totalita.cz [online]. [cit. 2018-08-14]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/kalendar/kalend_1968_10.php
- DOSKOČIL, Zdeněk. *Duben 1969: anatomie jednoho mocenského zvratu*. Brno: Doplněk, 2006. Knihy dokumenty. ISBN 8072850806.
- GEBAUER, František. *Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948 - 1989: (statistický přehled)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993. ISBN 8085270242.
- HÁJEK, Adam. *Rusové za invazi v roce 1968 nemůžou, Brežněv byl Ukrajinec, řekl Filip* [online]. 14. 8. 2018 [cit. 2018-09-05]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/vojtech-filip-leonid-breznev-ukrajinec-okupace-srpen-1968-ukrajina-kscm-lee-/zahranicni.aspx?c=A180814_104946_zahranicni_aha
- HOPPE, Jiří. „*Nás je moc, Federaci na pomoc!*“. *Dějiny a současnost: kulturně historická revue*. Praha: Lidové noviny, 2014, 36(2), 18-21. ISSN 0418-5129.
- HOPPE, Jiří. *Opozice '68: sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*. Praha: Prostor, 2009. Obzor (Prostor). ISBN 9788072602162.
- KAPLAN, Karel: *Kořeny československé reformy 1968*, I–II, Praha, Doplněk 2000, 2002, ISBN: díl I: 80-7239-061-9, díl II: 80-7239-135-6.
- KOVANDA, Karel: *Zápas o podnikové rady pracujících 1968–1969*. In: Praha, ÚSD AV ČR 2014, ISBN 978-807285-177-5.
- KURAL, Václav. *Československo roku 1968*. Praha: Parta, 1993. ISBN 8090133770.
- MANDLER, Emanuel. *Dvě desetiletí před listopadem 89: sborník*. Praha: Maxdorf, 1993. *Historia nova (Prague, Czech Republic)*, sv. 3. ISBN 8085800098.
- MARJÁNKO, Bedřich. *60. léta, situace v čs. kultuře*. Totalita.cz [online]. [cit. 2018-07-25]. Dostupné z: http://totalita.cz/60/60_13.php
- OTÁHAL, Milan. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. *Česká společnost po roce 1945*. ISBN 9788072851379.
- PAŽOUT, Jaroslav. *Trestněprávní perzekuce odpůrců režimu v Československu v období takzvané normalizace (1969-1989)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2017. *Česká společnost po roce 1945*. ISBN 9788072852055.
- SEZEMSKÝ, Jiří. *StB nebyla zločinecká organizace, ale služba státu, tvrdí Vojtěch Filip* [online]. 30. 8. 2018 [cit. 2018-09-05]. Dostupné z: <http://forum24.cz/stb-nebyla-zlocinecka-organizace-ale-sluzba-statu-tvrdi-vojtech-filip/>

Příloha

Příloha č. 1:	Výzva přípravného výboru FLČ všem lokomotivním depům k založení FLČ z 25. 3. 1968.	56
Příloha č. 2:	Fotografie z konference ustavující se FLČ z 29. 4. 1968.	57
Příloha č. 3:	Výzva ÚV FLČ k pasivní rezistenci, květen 1968.	58
Příloha č. 4:	Výňatek dopisu ÚV FLČ z 9. 1. 1969 adresovaného ÚRO v Praze, demonstrující existenci samostatného odborového svazu.	61
Příloha č. 5:	Telegram předsedy Františka Erby o zastavení činnosti FLČ z 25. 4. 1969.	62
Příloha č. 6:	Fotografie Jiřího Brichty.	63
Příloha č. 7:	Usnesení o zahájení trestního stíhání z 21. 8. 1970.	64
Příloha č. 8:	Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem z 15. 3. 1971.	65
Příloha č. 9:	Usnesení Nejvyššího soudu ČSR o zamítnutí odvolání z 5. 5. 1971.	71
Příloha č. 10:	Návrh poručíka Kmoníčka k získání agenta z 20. 3. 1972.	77
Příloha č. 11:	Návrh k ukončení spolupráce z 31. 8. 1977.	79

**Příloha č. 1: Výzva přípravného výboru FLČ všem lokomotivním depům
k založení FLČ z 25. 3. 1968.**

Výzva všem lokomotivním depům v ČSSR

Přípravný výbor federace lok.čet vypracoval dopis ÚV svazu zaměstnanců v dopravě, ve kterém podal informaci o usnesení 3denní schůze lok.čet z celé ČSSR. Předání dopisu se zúčastnila delegace přípravného výboru. Hlavním obsahem dopisu a osobního jednání byla informace o rozhodnutí zástupců lok.čet z celé ČSSR založit novou odborovou organizaci t.j. Federaci lokomotivních čet. Současně byl vznesen požadavek, aby ÚVOS převzal organizační a finanční zajištění pro svolání celostátní konference lok.čet z celé ČSSR.

Abychom důrazně podpořili svůj oprávněný požadavek na založení Federace lok.čet rozhodl se přípravný výbor k takovému opatření:

Glenské příspěvky ROH lok.čet za březen 1968, které by měly být vybírány začátkem dubna 1968 / v dobírce/ vyberou v plné výši nově zvolení důvěrníci Federace ve Vašem depu a poukáží na vzájemné konto federace, které je zřízeno u SBČS. Složenka pro poukázání Vám bude dodatečně zaslána.

V případě, že ÚRO a ÚVOS bude náš požadavek založení federace podporovat, rozhodne konference o vyšší částky, kterou poukážeme ROH.

Zaujme-li ÚRO a ÚVOS negativní stanovisko založení Federace lok.čet, zůstane tato částka a další, již plně k dispozici nové Federaci.

Současně Vás žádáme, aby jste nám v době co nejkratší poslali usnesení z Vašich schůzí se jmény navržených delegátů.

Přípravný výbor Federace
lokomotivních čet.

P r a h a - střed.

Praha, 25.3.1968

207/68

Zdroj: Státní oblastní archiv v Litoměřicích, Krajská odborová rada Ústí nad Labem
1960-1989, sign. 307

Příloha č. 2: Fotografie z konference ustavující se FLČ z 29. 4. 1968.

Zdroj: HOPPE, Jiří. *Opozice '68: sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*. Praha: Prostor, 2009. Obzor (Prostor), s. 318-319.

Příloha č. 3: Výzva ÚV FLČ k pasivní rezistenci, květen 1968.

O P I S

ÚSTŘEDNÍ VÝBOR "FEDERACE LOKOMOTIVNÍCH ČET"
P R A H A

Kolegové, strojmistři, kontrolní strojvedoucí, strojvedoucí, kandidáti, mechanici, pomocníci strojvedoucího a top. dozorcí.

Dne 7. května 1968 jsme osobně předali ministru dopravy s. dr. Ř E H Á K O V I " REZOLUCI " t.j. souhrn požadavků vyhlášených na "Celostátní konferenci lokomotivních čet" v P r a z e ve Sjezdovém paláci.

Při tomto jednání nás soudruh ministr ujistil, že předloženou rezoluci pracovníci ministerstva pečlivě prostudují nejpozději do konce května 1968 a v prvních dnech června nám oznámí svoje stanovisko. Kromě toho nám soudruh ministr slíbil, že dá pokyn svým podřízeným složkám všech stupňů, aby odborová organizace " Federace lokomotivních čet " byla plně respektována při projednávání všech záležitostí týkajících se zájmu lok. čet.

Toto opatření ministerstvo učinilo, ale splnění příkazu s. ministra dr. Ř e h á k a a jeho náměstka s. F i l i n s k é h o nebylo všude provedeno.

Naše Základní organizace FLČ v některých lokomotivních depech, naráží na značné potíže a nepochopení vedoucích hospodářských a odborových pracovníků, kteří buď pokyn s. ministra nedostali, nebo nepocítují nutnost jeho příkaz plnit a " F e - d e r a c i lokomotivních čet " plně respektovat.

Ústřední výbor Federace lok. čet dosud nepoužil důraznějšího tlaku na podporu svého oprávněného požadavku. Naproti tomu ostatní složky železničních profesí - (např. výpravčí, vozmistři, posunovači a pod.) používají ke splnění svých požadavků daleko radikálnějšího opatření s mnohem větším úspěchem.

Abychom splnili v plné míře slib daný s. ministroví, že použijeme nejdříve všech zákonných prostředků k dosažení svých cílů, dříve, než sáhneme k radikálnějšímu opatření, t.j. k zastavení práce, abychom tím co nejdůrazněji vyjádřili oprávněnost našich požadavků

V Y H L A Š U J E Ú S T Ř E D N Í V Ý B O R " F E D E R A C E
LOKOMOTIVNÍCH ČET " v P r a z e V Ý Z V U V Š E M

Č L E N Ů M Z á k l a d n í c h o r g a n i z a c í
"FEDERACE LOK. ČET "

USNESENÍ MIMOŘÁDNÉHO ZASEDÁNÍ členů ÚSTŘEDNÍHO VÝBORU " FEDERACE
lok. čet. "

- 2 -

1. Dnem 24. května 1968 od 0,00 hodin zastavte na dobu jednoho týdne, t.j. do 31. května 1968 do 24.00 hodin veškeré vložené výkony! Jednejte přesně podle § 96 odst. 1 Zákoníku práce a § 85 - § 97 odst. 2.

2. Lokomotivní čtyři jezdící letmo, nepřekročte měsíční normu hodin, pro vás stanovenou Zákoníkem práce.

3. Dodržujte přesně pracovní dobu určenou turnusem a v depech se směnným plánem, pouze plánovanou směnu.

4. Dodržujte naprosto přesně všechny předpisy se službou související, zvláště pak předpis V 70 - se zvláštním důrazem pak Dopravní předpis část - III. - t.j. POSUN - v souvislosti s Návěstním předpisem, - část - V., - § 221 odst. 1, dále pak část XV. § 603 a § 607.

Dodržujte bezpodmínečně ustanovení § 636 DP.

- 0 -

Těmito opatřeními zdůrazníme naše oprávněné požadavky, ukážeme se ve skutečnosti personální stav a nesrovnalnost naší profese s kteroukoliv železniční složkou a hlavně nedokonalost a složitost stávajících předpisů.

Pracujte všichni přesně a důsledně, ale nepřipusťte po dobu této akce je dínou hodinu práce navíc.

Obracíme se současně na kolegy strojmisty a kontrolní strojvedoucí členy " Federace lokomotivních čet" :

- nenutíte - lokomotivní čtyři pracovat více, než jim určuje turnus, nebo u letmo jezdících více, než činí jejich měsíční norma hodin.

Nepřipusťte - používání strojvedoucích a jejich pomocníků k jiné práci, než k takové, pro kterou mají kvalifikaci.

DOKAŽME VŠICHNI, že zajišťujeme chod železnice tím, že obětujeme svoje osobní volno, možnost kulturního vyžití, že neznáme volné soboty ani svátky a dokonce ani svůj soukromý a rodinný život. Dokažme, že stávající situace je pro nás naprosto neudržitelná a že proto o nás musí ministrstvo, odbor železnic, bezodkladně jednat, i bez stávků! Dodržme proto všichni toto rozhodnutí - (mimořádného zasedání členů ÚVF) - jedná se o naši budoucnost.

264
- 3 -

Jsme ochotni regulérně jednat, nejsme však ochotni do nekonečna čekat a nechávat se uspokojovat pouze s l i - b y .

Jsme poučení zkušenostmi a NEBUĎME JIŽ NAIVNÍ LIDÉ .

Za správnost opisu :

Muzron Kudr

22. pros 1970

Ústřední výbor " FLČ "
Fr. E r b a v.r.
(předseda)

Zdroj: Státní oblastní archiv v Litoměřicích, Krajská odborová rada Ústí nad Labem
1960-1989, sign. 307

Příloha č. 4: Výňatek dopisu ÚV FLČ z 9. 1. 1969 adresovaného ÚRO v Praze, demonstrující existenci samostatného odborového svazu.

Mohli bychom provést velmi dlouhý výpočet, podle kterého by bylo zcela jasné, proč nemáme důvěru k bývalé odborové politice a tedy samozřejmě i k propagátorům této politiky, z nichž někteří dosud zastávají vysoké funkce v odborech. Protože však se po sjezdech dostali do vyšších funkcí i noví lidé, nechceme odvrhovat všechny, ale chceme a pokládáme za svoji povinnost, upozornit na naše stanovisko.

Protože však po všech našich marných snahách o jakoukoli oficiální legalizaci a pro odmítavé stanovisko vyšších odborových orgánů, byli jsme donuceni sáhnouti ke kroku a prostředku nejradikálnějšímu, vyhlásili jsme se jako: "nezávislá odborová organizace" s názvem:

"FEDERACE LOKOMOTIVNÍCH ČET"

Bližší vysvětlení s odvoláním na dosud platné zákony a právní normy, je uvedeno pod číslem II. tohoto dopisu.

Víme velmi dobře a je nám zcela jasné, že tímto našim postojem a závěry, budeme do značné míry narážet na odpor a že bychom mohli být obviňováni z rozbíjení odborů. My jsme však odbory rozbít nechceme a nechceme. Jsme ochotni, v zájmu zachování politické linie a v zájmu jednoty odborového hnutí, znovu se stát členy ÚRO a tím ROH. Avšak zvláštní charakter naší práce, její specifičnost, která nemá ani na samotné železnici obdoby, velmi nutně a naléhavě vyžaduje, utvoření "samostatného odborového svazu". Toto je řešení a návrh, na které jsme ochotni přistoupit, ač se netajíme tím, že téměř všichni naši členové by mnohem raději viděli naši organizaci jako samostatnou a nezávislou.

Jak je uvedeno v části I. nesledujeme cíl trvat i nadále jako - "samostatná odborová, nezávislá organizace, nýbrž chceme se začlenit do ÚRO + ROH, jako - samostatný odborový svaz. Pouze tvrdý - a musíme, bohužel říci přímo nepřátelský - postoj odborů, jejich neochota k jednání, útoky na naši organizaci, zřejmě ovlivnily i změnu původně příznivého postoje Ministerstva dopravy. To nás donutilo, abychom poukázali na platný právní stav, který nám umožňuje, legální existenci a činnost.

Kdyby snad ÚRO + ROH chtělo, - což nepředpokládáme - i nadále zaujímat postoj, vylučující nás z jednoty odborů, postoj to, který je v dějinách odborového hnutí ojediněly, použili bychom všech dostupných a platných zákonů a norem a vyhlásili bychom se jak shora uvedeno.

Zdroj: Státní oblastní archiv v Litoměřicích, Krajská odborová rada Ústí nad Labem
1960-1989, sign. 307

Příloha č. 5: Telegram předsedy Františka Erby o zastavení činnosti FLČ
z 25. 4. 1969.

2723 1657

+ 1615 + TU PHA-ULB/1

TELEGRAM Dodací č. .... Radové číslo

Přijet = VACLAV PRASIL SIREJOVICE 81 P VRBICANY U LITOMERIC

23. dubna 1969

25. dubna 1969

Druh	Adresní stanice	Podací stanice	Číslo	Počet slov	Den	Hodina	Přepavní cesta - bezpečnostní a služební údaje
	LOVOSICE 2	26994 PRAHA TEL	30559 62 25 1510				

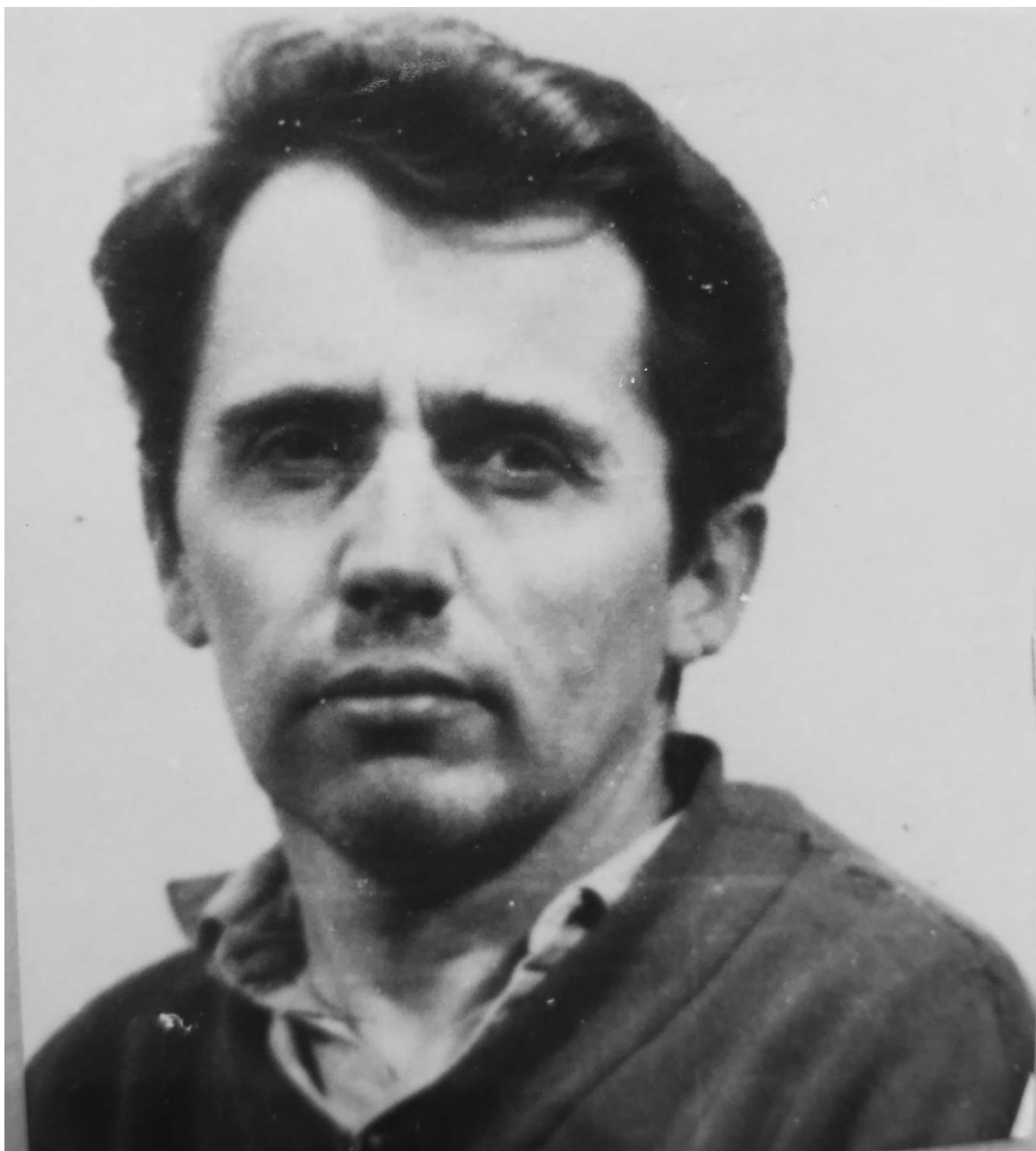
= PODLE ROZHODNUTI MINISTRA VNITRA CSL CJ LK 19769 ZASTAVUJE
SE CINNOST FERERACI LOKOMOTIVNICH CET STOP. NEPOVOLUJE SE
USPORADAT NASE PRVNI RADNE PLENUM KTERE SE MELO KONAT V BRNE
STOP PLENUM TIMTO ODVOLAVAM STOP SVOLAVAM MIMORADNE ZASEDANI
UV FLC NA 29/4 69 V 8 HODIN SEKRETARIAT UV FLC K PROJEDNANI

zajistit příplatek SMERNIC K LIKVIDACI ORGANIZACE = ERBA FRANTISEK VR +

Každá pošta Vám ochotně poradí.

Zdroj: Státní oblastní archiv v Litoměřicích, Krajská odborová rada Ústí nad Labem
1960-1989, sign. 307

Příloha č. 6: Fotografie Jiřího Brichty.

Zdroj: Archiv bezpečnostních složek, TS/MV, TS – 894638 MV, arch.č. 11683, reg.č. 11375

Příloha č. 7: Usnesení o zahájení trestního stíhání z 21. 8. 1970.

KRAJSKÁ SPRÁVA SNB
ÚSTÍ NAD LABEM
odbor vyšetřovací StB
LITOMĚŘICE

1

č. v. Litoměřicích dne 21.8.1970

č. v.:

Kontroloval <i>Hdk</i>
Datum 15.6.71

Usnesení

Podle § 160 tr. ř. zahajují trestní stíhání a současně podle § 163 odst. 1 tr. ř. stíhám

Jiřího BRICHTU, nar. 1.10.1931 v Novém Strašecí
(jméno, příjmení, data a místo narození)

dřívější jméno a příjmení nezměněno

bydliště Ústí n. Labem, Slovanského nár. povatání č. 57

zaměstnání strojvedoucí - lokomotivní depo Ústí n. Labem

jako obviněného z trestného činu podvracení republiky

podle § 98 odst. 1 tr. zákona,

protože na podkladě zjištěných skutečností je dostatečně odůvodněn závěr, že **J. BRICHTA** v období od léta 1968 až do května 1970 v Ústí n. Labem i na jiných místech z nepřátelství k socialistickému a státnímu zřízení republiky prováděl podvratnou činnost proti jejímu společenskému a státnímu zřízení a mezinárodním zájmům.

O d ů v o d ň ě n í:

Šetřením, prováděným pracovníky S-StB Ústí n. Labem a výsledkem zadrženého Jiřího BRICHTY vyšlo najevo, že od léta 1968 až do května 1970 v Ústí n. Labem i jinde, ve společnosti více osob ústně, písemnou formou i jinak se soustavně dopouštěl pobuřujících a hanobících útoků proti čelným představitelům republiky a SSSR, zejména prvnímu tajemníkovi ÚV KSČ dr. HUSÁKOVI a gen. taj. KSSS L. BREŽNEVOVI, proti spojeneckým a přátelským vztahům k SSSR a v srpnu 1969 podněcoval k neplnění důležitých povinností, uložených podle zákona. V neposlední řadě, jako člen nezákonné organizace Federace lokomotivních čet plnil výzvu ústředí této organizace k pasivní resistenci, kterou byl ztěžován grafikon železniční dopravy. Touto činností umylně přispíval k oslabování socialistické republiky. Vydání tohoto usnesení je tedy odůvodněné.

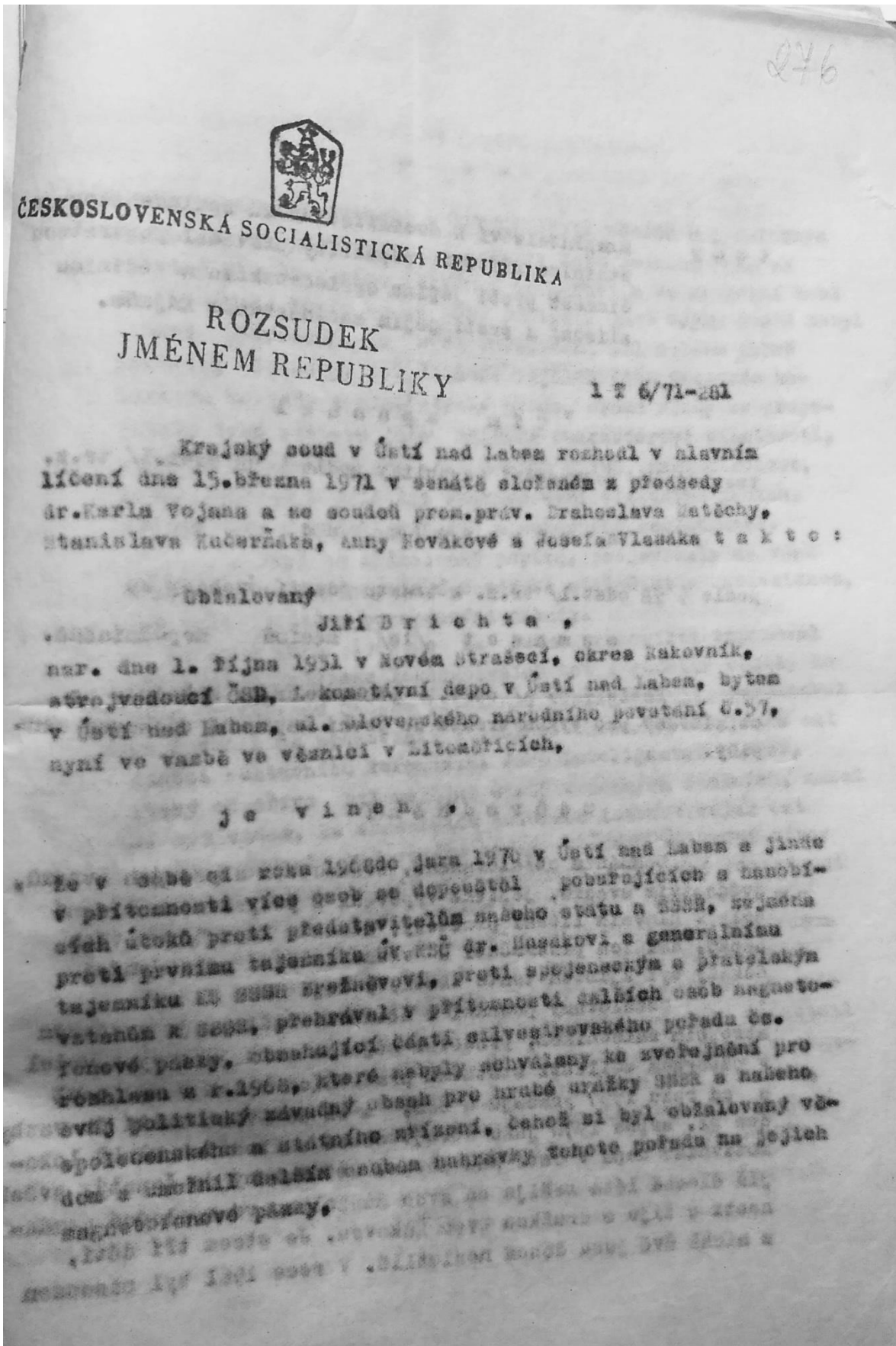
Poučení: Proti tomuto usnesení je přípustná stížnost, kterou je třeba podat u vyšetřovatele do 3 dnů od vyhlášení usnesení; stížnost nemá odkladný účinek.

Vyšetřovatel StB:
mjr Ježerský Jar.
mjr Ježerský Jar.

Poznámka: Usnesení musí obsahovat odůvodnění a poučení o právu stížnosti.

MV č. skl. 523

Zdroj: Archiv bezpečnostních složek, Vyšetřovací spis vedený na Jiřího Brichtu, sign. V-5449 UL, s. 1.

ČESKOSLOVENSKÁ SOCIALISTICKÁ REPUBLIKA
 ÚSTAVNÍ SOBRANA
 ROZSUDEK

JMÉNEM REPUBLIKY

l a h o t a m i

tr. s. /1. táb. 89 § odst. 1/

podle § 98 odst. 1/ tr. s. k trestu odnětí svobody na

o s m e r t /18/ měsíci nepodmíněně.

Podle § 99 a/ odst. 2/ písm. a/ tr. s. usazuje se obžalovaný pro výkon trestu do první napravně výchovné skupiny.

o d ů v o d ě n í

Doznáním obžalovaného, svědectví slyšených svědků, svědectví svědků, jejichž výpovědi z přípravného řízení byly v hlavním líčení přečteny, obsahem magnetofonových pásek, dalších písemností a všemi dalšími provedenými důkazy byl zjištěn tento skutkový děj:

Obžalovaný pochází z dělnické rodiny. Je vyučeným strojním zámečníkem, pracoval nějakou dobu jako vyhovatel v odborném učilišti státních pracovních záloh v Mochově a od roku 1957 pracuje u ČSD, a až do svého vstupu do vojsk dne 21. srpna 1970 jako strojvedoucí nákladních vlaků lokomotivního depa v Ústí nad Labem. Obžalovaný je ženatý, avšak již dlouhá léta nežije se svou manželkou ve společné domácnosti a žije s dražkou Evou Lákovou. Je otcem tří dětí, z nichž dvě jsou dosud nezletilé. V roce 1961 byl odsouzen

274

k trestu odnětí svobody v trvání deseti měsíců a podmíněným odkladem výkonu trestu nakušební dobu jednoho roku na trestný čin úmyslného zblížení na scrví a vekušební době se osvědčil, takže se na něho pohlíží, jako kdyby dosud nebyl odsouzeně potrestán. Ve svém zaměstnání měl celkem dobré pracovní výsledky, byl dokonce nějakou dobu vedoucím kolektiva brigády socialistické práce, ovšem někdy se projevily také některé jeho záporné charakterové vlastnosti, zejména výbočnost, neplnění daných slibů, anarchičnost, lenkopalnost a přílišné zdůrazňování vlastních zásluh. Přitom jde o inteligentního a schopného zaměstnance.

A když to obžalovaný popírá, projevovaly se však a něho postupem doby také nezdravá otříděnost a kariérismus, jak bylo zjištěno provedenými důkazy.

Od jara 1968 se na svém pracovišti exponoval proti vzniku Federace lokomotivních čet a aktivně vstoupil do této organizace nebyl povolena, propagoval ji, prosazoval její vznik na pracovišti a stal se členem výboru, kde měl funkci kulturního referenta. Jako inteligentní člověk, který až do jive byl veřejně činný v různých funkcích, musel si být vědom, že organizace Federace lokomotivních čet rozbila jednotu odborového hnutí v Ústí. Ústřední výbor Federace lokomotivních čet organizoval pasivní rezistenci strojívedoucích na 24. květen 1968, aby tím donutil ministerstvo dopravy k ústupům a tato akce byla provedena také v lokomotivním depu v Ústí nad Labem. Provedenými důkazy nebylo však zjištěno, že by obžalovaný se organizování této akce nějak zvlášť výrazným způsobem účastnil a zejména nebylo zjištěno, že by tajně pokračoval v organizování činnosti Federace lokomotivních čet i v době, kdy oficiálně bylo sděleno, že ministerstvo vnitřní bezpečnosti neschválilo a že tedy činnost Federace nemůže pokračovat.

Provedenými důkazy ve shodě s domněnkou obžalovaného bylo však zjištěno, že obžalovaný od roku 1966 do jara 1970 navštívil lidi, kteří se snažili o konsolidaci posádky u nás a proto navštívil konsolidaci samotné. Poale vlastním domněnkou zaslal svou další činnost zejména mimo zaměstnání proti konsolidaci a teprve na jaře 1970 s touto činností přestal.

Mezi svými nadávky, zejména při návštěvách v restauraci "U ranního slunce" v Ústí n. L., avšak také při jiných příležitostech, rozšiřoval anekdoty velmi urážlivého a hanobivého obsahu, zaměřené proti prvnímu tajemníkovi ÚV KSČ dr. Masákovi, proti generálnímu tajemníkovi KS ČSSR Leonidu Brežněvovi, proti Sovětskému svazu, proti KSČ a našemu státu a společenskému stínění, jakož i proti mezinárodnímu sájmům našeho státu. Kromě toho opakovaně různými cestami přepravoval nahrávky magnetofonových pásek, obsahující části silvestrovského pořadu čs. rozhlasu z roku 1966, které nebyly schváleny ke zveřejnění pro svůj politicky závadný obsah, pro hrubé urážky ČSSR a našeho společenského a státního stínění. Jinými cestami usiloval, aby si nahrávky tohoto pořadu mohli nabrat na své magnetofonové pásky a tím docházelo a vědomím obžalovaného k dalšímu rozšiřování těchto závadných nahrávek. Obžalovaný jako inteligentní člověk s širokým rozhledem, veřejně činný, si musel být vědom, že nahrávky a jejich široká publicita jsou podvracením činnosti. Obžalovaný si opatřoval tyto nahrávky a také jiné písemnosti protistátního charakteru, které rovněž rozšiřoval mezi některé své známé, různým způsobem, hlavně od některých svých kamarádů v zaměstnání.

Jak již bylo řečeno, byl tento skutkový stav zjištěn jednak domněnkou obžalovaného, písemnostmi a obsahem magnetofonových pásek, které obžalovaný dobrovolně vyšetřovateli vydal, jakož i ostatními provedenými důkazy.

Při právním hodnocení takto zjištěného skutkového stavu, dospěl krajský soud ve shodě s obžalobou k závěru, že jsou naplněny veškeré znaky skutkové podstaty obžalovaného trestného činu podvracení republiky podle § 98 odst. 1/ tr. s.

278

Obžalovaný svou činností, trvající delší dobu, se dostal zcela vědomě na platformu nepřátelství a socialistického společenského a státního zřízení, vždy podle vlastního dobru a samostatně svou činností proti konsolidaci poměrů a n.s. svou činností vytvářel a prohluboval nepříznivé vztahy lidních občanů k republice a k jejímu usnadnění a zřízení. Při rozšiřování nevědomého silvestrovského válení. Při právním posouzení nelze dále podceňovat, že šlo o jeden z nejzávažnějších úskoků, pokud obžalovaný svou nevědomou činností prováděl také mezi některými spoluzasílateli. Šlo totiž také o destruktivní činnost v dopravě. Nelze oddělit jednotlivé skutky obžalovaného od sebe, je nutno je posoudit v celku, ve vzájemné souvislosti a ohledem na skutečnost a na dlouhou dobu trestné činnosti. Soud proto neodmítl návrh obhajoby, že trestná činnost obžalovaného má být posouzena pouze podle § 100, § 102, § 103 a § 104 tr.z. Trestnědy, které obžalovaný volil ke své nepřátelské činnosti, jsou nebezpečnější, než je spáchání jednotlivých trestných činů samostatně uvedených v ustanoveních trestního zákona, citovaných obhajobou. Kromě toho nutno uvést, že pobuřování spáchal obžalovaný rozšiřováním savačného obsahu magnetofonových pásek, tedy spáchal, jaký má na mysli ustanovení § 100 odst. 3/ písm. a/ tr.z., kde je stejně zkonána trestní sazba šesti svobody na jeden rok až pět let jako u trestného činu podvracení republiky podle § 98 odst. 1/ tr.z., kterým obžalovaný byl uznán vinným. Při výše přiloženého trestu, vyřadil soud veškeré důvody pro uložení trestu. Soud přihlédl ke stupni nebezpečnosti trestného činu obžalovaného pro společnost, který je vzhledem k významu čiradného zájmu značný. Soud vyřadil, že obžalovaný volil pro svou trestnou činnost různé způsoby, přičemž jí delší dobu, ovšem z druhé strany nelze ani předpokládat, že rozsah trestné činnosti obžalovaného nebyl

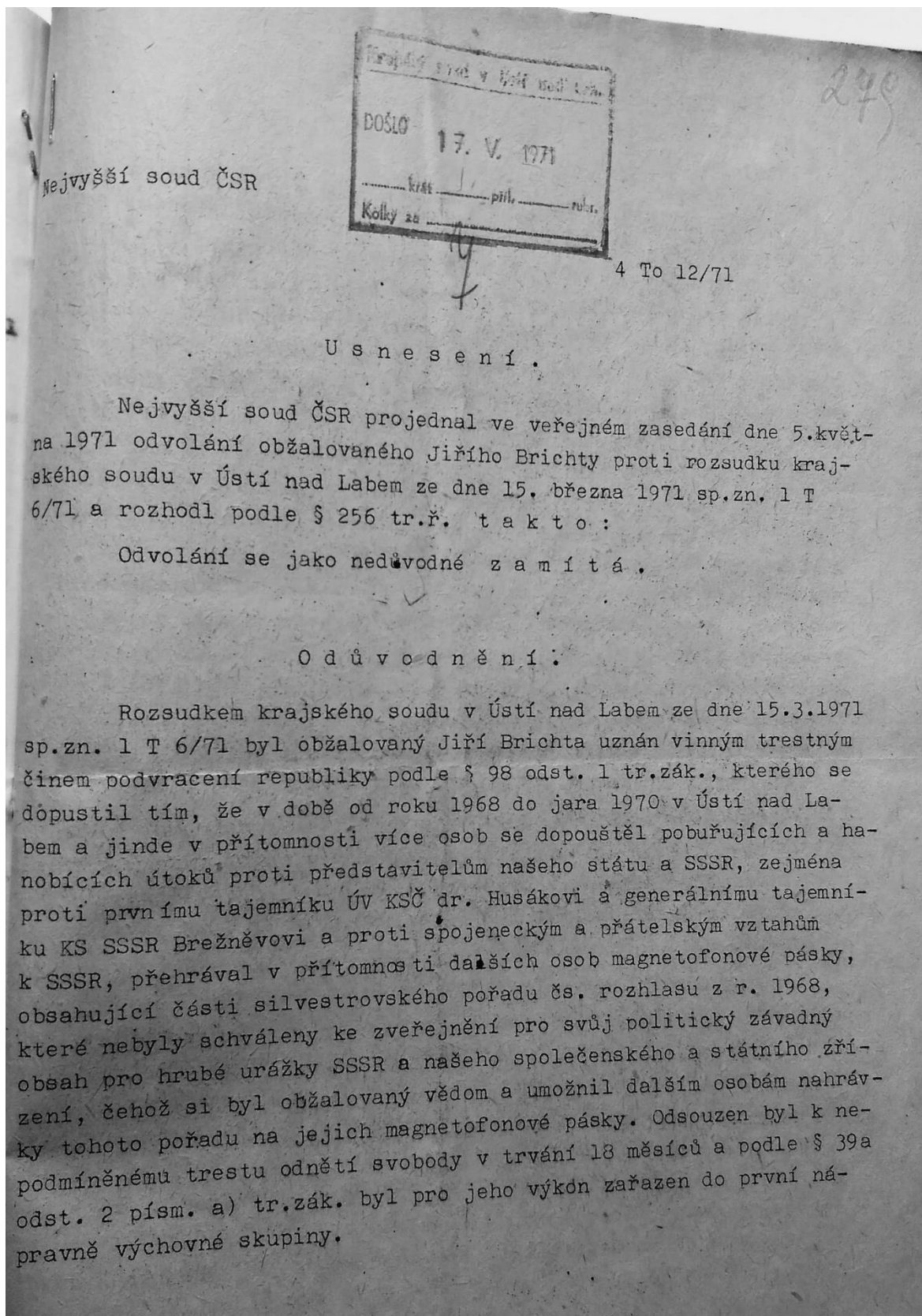

obn lom ...
 ...
 ...
 ...
 ...

příliš značný, to znamená, že dopad jeho trestné činnosti
nebyl příliš rozsáhlý a nebyla konkrétní závažná následky.
Pokud pak jde o hodnocení osoby obžalovaného,
pohledy na něj jsou, že při objasňování své trestné činnosti
nepodával příslušným orgánům. Vyšetřovatel výslovně konstatoval
ve své závěrečné zprávě, že obviněný zaujal v celé věci
při vyšetřování serióznější stanovisko, než celá řada slyše-
ných svědků. Obžalovaný uznal závažnost a nesprávnost svého
jednání, a lze mu uvěřit, že nyní své trestné činnosti upřísně
lituje. Před touto trestnou činností vedl celkem řádný život
pracujícího člověka, což vše obžalovanému polehčuje.
I při tomto příznivém hodnocení osoby obžalovaného
nutno však vstoupit v úvahu při výměře trestu v této věci také
hledisko generalní prevence.
Při uvážení všech těchto zákonných hledisek pro výměru
trestu dospěl soud k závěru, že je správný konečný návrh
prokurátora také ohledně trestu a obžalovanému byl vyměřen
trest ve výměře poloviny zákonné sazby podle § 98 odst. 1/tr.s.,
tj. trest odnětí svobody v trvání osmadvaceti měsíců.
Trest byl vysloven jako nepodmíněný i při shora
uvedeném příznivém hodnocení osoby obžalovaného. Ovšem okol-
ností případu, totiž doba, ve které trestná činnost byla
páchána, její rozsah a formy neumožňují povolení podmíněného
odkladu výkonu uloženého trestu odnětí svobody.
Obžalovaný dožadován nebyl ve výkonu trestu odnětí svobody
byl proto pro výkon trestu zařazen do první nápravné výchovné
skupiny.
Proti tomuto rozsudku lze podat odvolání k Nejvyššímu
soudu ČSR v Praze prostřednictvím krajského soudu
v Ústí nad Labem do osmi dnů od seřazení opisu
rozsudku.
V Ústí n. L. dne 15. března 1971.
Předseda senátu
JUDr. Karel Vojan v.r.
Za správnost stejnopisu

Toto rozhodnutí nabylo právní moci dne
dne 17. 3. 71
KRAJSKÝ SOUD v Ústí nad Labem
dne 4/671 Hous

Zdroj: Archiv bezpečnostních složek, Vyšetřovací spis vedený na Jiřího Brichtu, sign. V-5449 UL, s. 276-278.

**Příloha č. 9: Usnesení Nejvyššího soudu ČSR o zamítnutí odvolání
z 5. 5. 1971.**

Proti tomuto rozsudku podal odvolání obžalovaný, který namítá, že se nedopouštěl hanobících útoků proti představitelům naší již našeho státu nebo Sovětského svazu. Připouští, že hlavně na podzim roku 1968 a poté až do léta 1969 dával najevo své výhrady ke vstupu spojeneckých vojsk a později k odstoupení Alexandra Dubčeka z funkce a tohoto srovnával s dr. Husákem, neurážel však ani nenapadal žádného z představitelů strany či vlády. Nebyl si vědom toho, že svými kritickými připomínkami a pochybnostmi může podvracet společenské a státní zřízení republiky, tím méně pak, že toto dělal vědomě. Obsah silvestrovského programu z roku 1968 nechtěl chápat jako pobuřující, protože šlo o pořad oficiální a o snímky z veřejných nahrávek. Uvědomoval si, že některé scény mají více než nevhodný obsah, ovšem to ještě nepovažoval za protizákonné, a doznal, že magnetofonový pásek půjčoval svým známým a také jej přehrával doma v přítomnosti svých známých. V rozsudku vypracovaném jeho zaměstnavatelem chybí udělené mu odměny za léta 1964 - 1965. Pracoval řádně a snažil se dobře zaškolit své následovníky. Proti závěrem požádal, aby po přezkoumání napadeného rozsudku byl buď obžaloby zproštěn, nebo aby mu byl uložen přiměřeně nižší trest.

Nejvyšší soud ČSR, jako soud odvolací, přezkoumal podle § 254 odst. 1 tr.ř. zákonnost a odůvodněnost všech výroků rozsudku proti nimž může odvolatel podat odvolání, i správnost postupu řízení, které předcházelo rozsudku, a dospěl k závěru, že odvolání je nedůvodné.

Předně skutková zjištění, obsažená v napadeném rozsudku, odpovídají výsledkům provedeného dokazování. K námitce obžalovaného ohledně pronášených závadných výroků sluší uvést, že obžalovaný k nim podrobně hovořil v přípravném řízení a u hlavního líčení k tomu mu poznamenal, že vždy mluvil pravdu. Nejen totiž ve své výpovědi z 21.8.1970 (čl. 73), kdy popsal, že až do května 1970 se zúčastňoval schůzek se studenty a staršími občany v restauraci U ranního slunce, na nichž formou pomluv a anekdot urážel představitele KSČ a státu, jakož i představitele spojeneckých zemí, při nichž dával

4 To 12/71

přítomným osobám číst některé projevy např. dr. Kriegla, L. Pachmana nebo Karla Kyncla a na nichž se vzájemně utvrzovali, že se stávající situace neudrží a vrátí se "Jaro 1968", nebo ve své výpovědi z 22.8.1970 (čl. 79-81), v níž ještě podrobněji rozvedl hanobící obsah těchto debat vedených v průměru jednou týdně a zaměřených hlavně proti dr. Husákovi a proti Sovětskému svazu, ale i před prokurátorem dne 25.8.1970 (čl. 5) uvedl obžalovaný v stručné formě v podstatě totéž, jen s tím rozdílem, že k těmto stykům mělo docházet do počátku roku 1970. Když Nejvyšší soud uvážil tyto výpovědi obžalovaného, z nichž prvé dvě byly podrobné a všechny dohromady v podstatě shodného obsahu, a dále skutečnost, že obžalovaný nejprve označil u hlavního líčení všechny své výpovědi za pravdivé a teprve pak dodal, že s ohledem na psychický stav řekl na sebe i věci, které neudělal, jakož i tu skutečnost, že před krajským soudem prohlásil, že hanlivé výroky v hostinci U ranního slunce nepronášel, avšak zakrátko nato přiznal, že skutečně mezi skupinou studentů řekl hanlivou anekdotu týkající se dr. Husáka (čl. 275, 276), neměl žádného důvodu k tomu, aby nevycházel z výpovědi obžalovaného složených v přípravném řízení, kdy vypovídal bezprostředně, zcela dobrovolně a spontánně. Tento závěr činí Nejvyšší soud i s ohledem na výpověď svědka Václava Sedláčka (čl. 204), který si "nevzpomíná" na výroky obžalovaného, ale zejména s ohledem na nepřijatelné vysvětlení změny ve výpovědi obžalovaného, který se vcelku nerozchází se svědky a v protokolech jak z 21.8.1970, tak z 22.8.1970 popřel např. svévolné uzamykání lokomotiv, a v neposlední řadě i vzhledem ke skutečnosti, že mezi věcmi vydanými obžalovaným se nalézají projev K. Kyncla a sdělení L. Pachmana. Výpověď obžalovaného k pronášeným výrokům v restauraci U ranního slunce, složená v přípravném řízení, tak zapadá do celé jeho výpovědi a je v souladu s ostatními provedenými důkazy, takže až u hlavního líčení projevená snaha obžalovaného o změnu původních výpovědí se nutně jevila jako účelová. Z těchto důvodů vycházel i Nejvyšší soud ČSR ze zjištění, jež učinil prvostupňový soud.

Stran právní kvalifikace namítá obžalovaný, že si neuvědomoval, že by tím, co dělal, prováděl podvratnou činnost proti společenství národů a státnímu zřízení republiky. Ani s touto jeho námitkou nelze souhlasit. Jednání obžalovaného, pomineme-li jeho angažovanost v tzv. Federaci lokomotivních čet namířené proti jednotě Revolučního odborového hnutí, spočívalo hlavně v tom, že po srpnu 1968 vedl před spoluobčany řeči znevažující a hanobící naše čelní představitele a Sovětský svaz a dával jim číst projevy K. Kynčla, L. Pachmana a dr. Kriegla, z nichž prvé dva psané strojem a obžalovaným vydané obsahují zejména útoky proti prvnímu tajemníkovi ÚV KSČ dr. Husákovi a proti poskytnuté internacionální pomoci. Dále spočívala v tom, že v srpnu 1969 dával číst svým spolupracovníkům leták nadepsaný Drazí spoluobčané, v němž je zmínka o smutném výročí potupné okupace naší vlasti vojsky tak zvaných přátel, dr. Husák a další jsou označováni za zrádce, hovoří se v něm o zvláštních zaprodanců Štrougalovy kliky, o hanebném činu, který na nás spáchal Sovětský svaz, o moskevských mocipánech apod. A posléze bylo zjištěno závadné jednání obžalovaného v tom, že si opatřil nahrávku zejména scének pro silvestrovský pořad roku 1968, popřípadě projevů u příležitosti pohřbu Jana Palacha a vysílání rozhlasu v srpnu 1968, kterou přehrával do května 1970 doma svým příbuzným a známým jako Jiřímú Součkovi a jeho manželce, Alexandru Vondrovi, Jiřině Rittichové a své družce Evě Žákové, nebo ji poskytl k nahrání nebo přehrával dalším osobám, jako např. Václavu Slachovi, Karlu Gollovi, Josefu Jirčíkovi, Jiřimu Vorasickému, Ladislavu Blažkovi, Stanislavu Jandlovi, Libuši Fraňkové, popř. jiným. Z prepisu magnetofonových záznamů (čl. 53-68) pak zřetelně vyplývá, že jde v nich o hanobení Sovětského svazu a o útoky proti konsolidačnímu procesu (zpěv "Běž domů Ivane ....." nebo poznámky "..... člověk mění, dohoda mění", "nevmešujeme se ani do vlastních záležitostí", "jó světla, to je to nejpěknější, zvláště ty rudý, když odjížděj", "já jsem lid, já nemám do toho co kecat a všechno to financuju" a mnoho dalších).

4 To 12/71

Popsaná činnost obžalovaného trvajících dlouhou dobu a vyznačující se soustavnými útoky proti čelným představitelům strany a státu, usilujícím o zavedení pořádku ve státě a o konsolidaci poměrů na všech důležitých úsecích společenského života, stejně jako útoky proti Sovětskému svazu, svědčí především o tom, že byla páchána z nepřátelství k socialistickému společenskému a státnímu zřízení republiky. Obžalovaný se totiž mohl seznámit z rozhlasových relací a z informací, projevů a článků, uveřejněných v tisku zejména v roce 1969 a 1970, jak to též doznává, s důvody příchodu spojeneckých vojsk a dovědět se o nástupu kontrarevoluce a ohrožení socialismu, k němuž u nás v roce 1968 došlo. Vstup spojeneckých vojsk na naše území byl internacionální pomocí k záchraně právě socialistického společenského a státního zřízení naší republiky. Jestliže tedy obžalovaný neustále napadal svými výroky ty, kteří usilovali o zkonsolidování poměrů u nás a Sovětský svaz, šířil v srpnu 1969 leták s obsahem tomuto našemu zřízení vyloženě nepřátelsky zaměřeným a později až do května 1970 nahrávky v podstatě opět stejného zaměření, nelze učinit jiný závěr, než jak je výše uveden a jak jej již učinil soud prvního stupně. Je zcela nerozhodné, že nahrávky byly pořizeny při veřejných vystoupeních. Jednak je totiž nutno mít na zřeteli dobu a okolnosti, za nichž k vystoupením došlo a dále zejména to, což obžalovaný také věděl, že právě závadný obsah některých scének a projevů účinkujících byl důvodem k opatření, že nebyly vysílány rozhlasem.

Zjištění pak, že se obžalovaný soustavně dopouštěl pobuřování, hanobení republiky a jejího představitele, jakož i hanobení státu světové socialistické soustavy a jeho představitele při zvažování formy, jakou tuto trestnou činnost páchal, nutně vede k závěru, že záměrem obžalovaného bylo republiku, v něm probíhající významný a pro obranu socialistického společenského a státního zřízení důležitý konsolidační proces, oslabovat a poškozovat. Obžalovaný se tudíž dopustil podvratné činnosti proti našemu zřízení i proti mezinárodním zájmům naší republiky, k nimž v první řadě

4 To 12/71

patří přátelství a spojenectví se Sovětským svazem, které nám zaručuje svobodu a státní suverenitu.

Poněvadž tedy shledal Nejvyšší soud závěry prvostupňového soudu ve výroku o vině správnými, nic na nich neměnil.

Na trestný čin podvracení republiky podle § 98 odst. 1 tr.zák. stanoví zákon trest odnětí svobody na jeden rok až pět let. Byl-li krajským soudem v Ústí nad Labem zvaženo při výměře trestu vše, co prospívalo obžalovanému, konkrétně jeho dosavadní řádný život, v kterémžto směru provedl u hlavního líčení důkaz předloženými doklady o odměnách a pochvalách obžalovanému udělených, a že při objasňování své trestné činnosti napomáhal příslušným orgánům a trestného činu upřímně litoval, nemohl odvolací soud na výměřeném trestu nic měnit, zvláště když podle § 31 odst. 1 tr.zák. ovlivňuje výměru trestu především stupeň nebezpečnosti trestného činu pro společnost, který nutno zejména s ohledem na význam chráněného zájmu, jenž byl činem obžalovaného dotčen, hodnotit jako vyšší. Když posléze neshledal Nejvyšší soud pochybení v napadeném rozsudku ani ve výroku o zařazení obžalovaného pro výkon trestu do první nápravně výchovné skupiny, odvolání obžalovaného jako nedůvodné zamítl.

P o u č e n í : Proti tomuto usnesení není stížnost přípustná.

V Praze dne 5. května 1971

Za správnost vyhotovení :

Handwritten signature

Předsedkyně senátu :

JUDr. Marie Dojčárová v.r.

Zdroj: Archiv bezpečnostních složek, Vyšetřovací spis vedený na Jiřího Brichtu, sign. V-5449 UL, s. 279-281.

Příloha č. 10: Návrh poručíka Kmoníčka k získání agenta z 20. 3. 1972.

Krajská správa SNB správa Státní bezpečnosti Ústí nad Labem

Č.j.: OS-00

/VZ-50/Km-72

Dne 20. března 1972

Schvaluji :

Prvopisem

Počet listů :

Přílohy :

[Handwritten signature]
Náčelník správy StB

22. 3. 72

*Schvaluji před
přehlednou
předvedení přeměny
Davidem a j. partii
před reakcí*

N Á V R H

na získání agenta min. vnitř.

Per. KMONÍČEK Stanislav, referent 5. oddělení VZ, 2. odboru správy Státní bezpečnosti Ústí nad Labem

p ř e d k l á d á

návrh na verbovku spolupracovníka min. vnitř v charakteru agenta na základě vlasteneckých pohnutek.

Brichta

, nar. 1.10.1931 Nové Strašecí, české národnosti, čl. státní příslušník, člen čs. strany socialistické, zam. ČSD lokomotivní depo Děčín, jako pomocník strojvedoucího, rozvedený, bytem Ústí nad Labem, SNP 57.

Cíl vazání :

Jmenovaného chci použít na rozpracování bývalých členů ÚV-FLČ KRISTLA Mirko, nar. 2.9.1927 Rosice n/Lab., býv. strojvedoucího ČSD, nyní TONASO Neštětice, jako dělník, bytem Neštětice, 25. února 289. KRISTL je rozpracováván zdejším oddělením v akci "FEDERANT" PZ 11041.

VÁŇU Jindřicha, nar. 5.1.1938, býv. zam. ČSD a člena výboru FLČ v LD Ústí nad Labem, nyní strojvedoucí TONASO Neštětice, bytem Litoměřice, Plešivecká 22.

NOVÁKA Karla, nar. 29.10.1938, býv. zam. ČSD a člena výboru FLČ v LD Ústí nad Labem, nyní Stavby silnic a železnic v Ústí nad Labem, bytem Sulejovice 77.

Ve spolupráci HS-FMV, 5. odbor Praha připravit podmínky pro podstavení a rozpracování bývalých členů ÚV-FLČ Erba František, nar. 23.11.1937, býv. předseda ÚV-FLČ, dříve zam. jako strojvedoucí LD Praha - střed.

ŠŤASTNÉHO Vojtěcha, nar. 25.4.1944, býv. strojvedoucí LD Praha - střed a člen předsednictva ÚV-FLČ.

Zaměřovat výchovu Brichty Jiřího a připravovat s perspektivou využití na nepřátelská centra v zahraničí.

Zdroj: Archiv bezpečnostních složek, TS/MV, TS - 894638 MV, arch.č. 11683, reg.č. 11375

Příloha č. 11: Návrh k ukončení spolupráce z 31. 8. 1977.

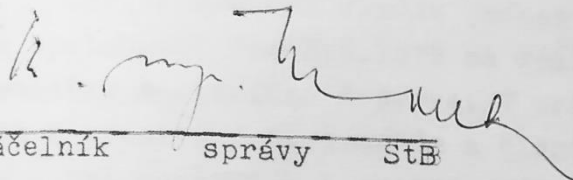
208
- 6

Krajská správa SNB správa Státní bezpečnosti Ústí nad Labem
3. odbor, 3. oddělení

Dne 31. srpna 1977

~~**PŘÍSNĚ TAJNĚ**~~

Schvaluji :

Náčelník správy StB

Prvopisem
Počet listů : 4
Přílohy : 4

N Á V R H
-----
na ukončení spolupráce

Kpt. KMONÍČEK Stanislav, referent 3. oddělení, 3. odboru
správy Státní bezpečnosti v Ústí nad Labem

p ř e d k l á d á

návrh na ukončení spolupráce s TS, krycím jménem JIŘÍ číslo
svazku 11375.

BRICHTA Jiří, nar. 1.10.1931 Nové Strašecí, české národnosti,
čsl. státní příslušník, zaměstnán jako strojve-
doucí ČSD LD Děčín, rozvedený, bytem Ústí nad
Labem, Velká Hradební 38.

Odůvodňují :

Spolupracovník krycím jménem JIŘÍ č. sv. 11375 byl získán ke spolupráci dne 2.6.1972 na základě dobrovolnosti do problematiky železniční doprava. V průběhu spolupráce byl zaměřován k bývalým funkcionářům a členům Federace lokomotivních čet. Dále byl zaměřován k osobám vedeným dle RMV č. 44/70 a k získávání poznatků o úmyslném narušování železničního provozu v rámci ČSD.

V průběhu spolupráce předal několik zajímavých poznatků k pravicově zaměřeným osobám, vedených dle RMV č. 44/70, k bývalým funkcionářům FLČ a do rozpracovávaných akcí FEDERANT a BORIS.

Ve výchovné činnosti bylo na TS hlavně působeno ve směru uspořádání si jeho vlastního, rodinného a společenského života, což se nepodařilo do současné doby uskutečnit.

Náčelníkem oddělení bylo uskutečněno několik kontrolních schůzek, na kterých bylo rozebíráno nevhodné chování TS, uspořádání jeho vlastního života a nadměrné pití alkoholu.

V měsíci únoru 1977 se podrobil TS v KÚNZ Ústí nad Labem operaci žlučníku a po uzdravení měl nastoupit do zaměstnání dne 1.5.1977. Při nástupu do zaměstnání ve funkci strojvedoucího bylo zjištěno, že dne 1.5.1977 ve 22.00 hodin nastoupil do služby v podnapilém stavu a nebyl připuštěn k výkonu služby. Vedením podniku byl odvolán z funkce strojvedoucího a proti jeho osobě je vedeno trestní řízení orgány VBŽ v Děčíně dle § 201 tr. zákona. Rovněž jeho rodinné poměry jsou velmi neuspořádané, z důvodů, že se rozešel s družkou, se kterou v

posledních dvou letech žil ve společné domácnosti. Na základě uvedených skutečností došlo k jeho nervovému zhroucení a musel být léčen v KÚNZ Ústí nad Labem na psychiatrickém oddělení.

Po propuštění z léčení nenastoupil do současné doby do zaměstnání, odmítá další lékařskou pomoc a trpí představou, že je postižen nevléčitelnou chorobou - rakovinou.

Na základě vyjádření náčelníka Železniční polikliniky MUDr. RABIŇÁKA je zjištěno, že TS je v současné době neschopen vykonávat své povolání, neboť se projevuje jako hysterický psychopat a je nutné léčení jeho osoby na psychiatrickém oddělení KÚNZ.

Dne 14.7.1977 byla uskutečněna kontrolní schůzka náčelníkem oddělení mjr. Zdeňkem ŘÁDKEM na základě, že TS přestože je ve špatném a vážném zdravotním stavu, požádal ŘO o schůzku. Schůzka byla uskutečněna v KB Rozhled (viz záznam).

V průběhu spolupráce obdržel TS formou odměn 1.600,- Kčs. Do styku přišel s ŘO kpt. Kmoníčkem, mjr. Musilem, náčelníkem oddělení mjr. Řádkem. Schůzková činnost byla prováděna v PB JOSEF a KB ROZHLED.

Vzhledem k velmi vážnému psychickému a fyzickému stavu
TS JIŘÍHO

- 4 -

n a v r h u j i

přerušení spolupráce a jeho osobní svazek uložit do archivu
 MV na dobu 10 let.

Ke svazku nejsou evidovány žádné osoby.

Vypracoval
Stanislav Kmoníček
 kpt. Kmoníček Stanislav

D o p o r u č u j i :

Náčelník 3. oddělení
 (mjr. Zdeněk ŘÁDEK)

S o u h l a s í m :

Stanislav Langr
 Náčelník 3. odboru správy StB
 (mjr. Stanislav LANGR)

ZMĚNA:

SEO

S-SIB Ústí n. L.

důvod:

uloženo do archivu

stat. vykááno:

24. IX. 1977

datum:

24. IX. 1977,

podpis:

Řádek

Zdroj: Archiv bezpečnostních složek, TS/MV, TS – 894638 MV, arch.č. 11683,
 reg.č. 11375.